

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ҚУЁШ ҚАЙТАР ҚУТЛУҒ ЎРНИГА...

Кўклар эшик қоқиб турибди. Хабарчи бойчечаклар аллақачон бўй кўрсатиб, қалдирғочларнинг суюнчили чулдираши қулоққа чалинапти. Бироқ қишнинг кетгиси йўқ, қайта-қайта авжланиб, еру кўкни қайта забтига олишни, борлиқни мумкин қадар узоқроқ илқиди сақлаб туришни истайди. Лекин бу ури-нишлар энди фойдасиз. Борлиқ олам зимистон қишдан зерикан, нурафшон кўкларни соғинган, уни ёқлаб, уни қувватлаш ҳаракатида...

Муаррихлар далолатича, бизда деҳқончилик тарихи бундан тўрт-беш минг йиллар наридан — бронза дав-ридан бошланади. Аждодларимиз ба-шар тарихида биринчилардан бўлиб сунъий сугоришни йўлга қўйишган, янги-янги ерлар очиб, экинзорлар, боғ-роғлар барпо этишган. Айни чоқ-да улар экин-тикин ишларини табиат тақвимига кўра бошлашган. Хут чеки-ниб, ҳамал кириши билан далага қўш олиб чиқишган, ерга уруғ ташлашган. Хуту ҳамалнинг алмашиш санаси (21 март) эса йилбоши сифатида Наврўз аталиб, тантанга қилинган. Шундан ке-либ чиқиб айтиш мумкинки, Наврўз биз учун неча минг йиллар наридан келаётган энг қадимий, энг табарруқ байрамдир.

Васли аро қўрдим — тенг эмиш бўйно сочи, Туну кун тенг экан зоҳир ўлур бўлди чу Наврўз... Ҳазрат Навоий байтида ёрнинг узун ва тим қора сочлари тунга, бўйи, қадди-қомати оппоқ кунга менгаза-либ, бу ҳолат Наврўз тенгқунлигига қўсланмоқда. Дарҳақиқат, 21 мар-тада кеча ва кундуз тенглашиб, эрта-сидан бошлаб ёруғ ва иссиқ кунлар дақиқама- дақиқа узайиши кузатила-ди. Яъни зулмат чекиниб, нури со-ниялар ортб боради. Қадим китоби-миз "Қутадғу билиг"да таърифлан-ганидек: "Қуёш қайтар қутлуғ ўрнига, балиқ қуйруғидан қўзи бурнига..."

Табиату жамият, замину коинотнинг ўзаро уйғунлик, боғлиқлик фалсафа-сини ўзида мужассам этган ушбу ажойиб маросим аждодларимиз ҳаётида қандай ўрин тутганлиги Мах-муд Қошғарий ва Юсуф Хос Ҳожиб, Беруний ва Умар Ҳайём, Фирдавсий ва Лутғий, Алишер Навоий ва Мирзо Бобур, шунингдек, Машраб, Мунис, Оғаҳий каби алломаларимиз асарла-ридан бизга яхши маълум.

Наврўз умумхалқ байрами ҳисоб-ланган. Ундан ҳеч ким бебаҳра қол-маган, кексаю ёш, аёлу эркак, бою қамбағал бирдай баҳраманд бўлган. Байрамга кўпқари, кураш, дорбозлик каби халқ ўйинлари зеб берган. Ва булар шунчаки кўнгилочар ўйинлар бўлмай, уларнинг ҳар бирида табиат ва кишилик ҳаётидаги улкан эврилиш-лар, кураш ва ғалабалар ажиб бир рамзий кўринишда ўз ифодасини топ-ган. Бундан руҳлар қувватланган, кўнгиллар баҳорий туйғулар билан фараҳланган. Катта-катта дошқозон-ларда сумалак, ҳалим каби наврўзий таомлар тайёрланиши ва бу жараён-да дилда тугилайдиган эзгу ниётлар, айтиладиган лапару қўшиқлар халқ до-нишмандлигининг, маънавий тафакку-рининг гўзал намойишига айланган. Бундай тансиқ таомлардан нафақат ташкилотчилар, балки бутун маҳалла-вий баҳраманд бўлган, улар хуштам-ва қувватли таом сифатидагина эмас, балки одамларнинг бир-бирига меҳр-

оқибати ифодаси ҳам бўлиб ҳар бир хонадонга кириб борган. Шу кун кек-салар, етим-есирлар йўқланган, киши-лар ўртасидаги гина-адovatлар барҳам толган.

Бир сўз билан айтганда, Наврўз ки-шилар жипслигига, ўзаро меҳр-оқибатли бўлишига хизмат қилувчи муқаддас аъна, урф-одат, қадрият байрами ҳисобланган.

Қадрият деганда кўпроқ инсоннинг руҳий оламига тааллуқли жиҳатлар, яъни унинг диний, миллий, ахлоқий ва ҳуқуқий қарашлари, миллат тили-га, Ватан тарихига, аждодлар маъна-вий меросига муносабати тушунилади. Бундай олиб қараганда, Ватан ва миллат тарихи — бу қадриятлар тарихи ҳамдир.

Бизнинг қадим юртимиз ўз боши-дан не-не талотумли замонларни ўтказмади, дейсиз. Вақти келди — юксалди, гуллаб-яшнади, оламни лол қолдирди, вақти келди — инқирозга юз тутди, пароканда бўлди, топтал-ди. Худди шу гапларни энг улғу қадриятларимиздан ҳисобланган Наврўз ҳақида ҳам айтишимиз мумкин.

Роса бир ярим аср давом этган мўғуллар истибдоди оқибатларини эсга олайлик. Хусусан, Мовароун-наҳр ҳукмдори (1227—1241 йиллар) Чингизий юргизган, кейин эса авлод-лари томонидан давом эттирилган жаҳолатли сиёсат туйғайи шаҳар-қишлоқларимиз бир неча ўн йиллар давомда вайрона ҳолида ҳувиллаб ётди. Унинг қайта тикланишига йўл қўйилмади. Шундай вазиятда таби-ийки, халқ бошини қозуштирадиган, юрагида миллий ўзликини, инсоний гурурни уйғотувчи Наврўз каби оммавий тадбирларни ўтказиш ҳақида орзу ҳам қилиб бўлмасди.

Давоми иккинчи саҳифада.

Ниёзали ХОЛМАТОВ. Ўзбек ҳовисиси.

ҒАЗАЛ Алишер НАВОИЙ

Эй юзун боғи васимда ҳавоий Наврўз, Лаъли тожинг бўлуд ул боғда бўстонафрўз.

Зулфу рухсор ила комимга мени еткурсанг, Ҳар тунунг қадр ўлбон, ҳар кунунг ўлсун Наврўз.

Кўнгулум ул лубят илгида гирифтор ўлмиш, Қушни ул наъники ояб ахли қилур дастомуз.

Дарди ҳажрингда қуяр кўнгулму ўз ҳолимга Кишисизликдин ўзумдурмен ўзумга дилсўз.

Даҳр золиға кўнгул бермаки, Рустамларни Мақр ила айлади ояб бу ситамгора ажуз.

Кўк жафосидин ўлур хобғаҳинг бўз туфроғ, Бўлса остингда синехр ашҳоби янглиғ кўкбўз.

Эй Навоий, сену Хусрав била Жомий таври Санъату рангин қўй, сўзда керак дард ила сўз.

Шеърӣ лаҳза

ОЗОД РУҲ МЕНИ БИР УМР ТАРК ЭТМАДИ

Ўзбекистон Қазирона, Халқ шоира Абаулло ОРИПОВ билан суҳбат

— Абдулла ака, мана бугун табарруқ ёшга етдингиз. Мух-лисларингиз, адабиёт ихлос-мандлари бу санани истикло-лимиз боис юксак мавқе ва мақомга эришган миллий адабиётимиз байрами сифа-тида нишонлашга тараддуди кўрмоқда. Сиз бу муборак кунларга ижодий куч-ғайрат-га тўлиб-тошган, деярли ҳар кун янги бир шеър тугилаёт-ган, катта-кичик тўпламла-рингиз чоп этилаётган энг фаол вазиятда этиб келдин-гиз. Айтингчи, етмиш ёш чо-раҳасидан босиб ўтилган йўлларга бир қу назар таш-ласангиз қандай манзаралар кўз олдингиздан ўтади?

— Албатта, кўз юмиб ҳаёл сур-санг, жуда кўп воқеаларни, ман-зараларни эслайсиз киши. Бундай ҳолат ҳар бир одамга, албатта, хо-сидир. Ахир, ҳар кимнинг ҳам ўз тар-жимаи холи бор-ку. Авваламбор, мен ҳаммаси учун шукрона айта-ман. Айниқса, тирикликнинг ўзи бебаҳо ва бетакорр неъмат экани-га аймон келтираман. Фала-ти даврларни ҳам кўрдик, пайти келганда кўп қатори "дўмбира"сини ҳам черт-дик. Бироқ, энг муҳими, халқим, устозларим орзу қилган миллатимиз рўшониғини, озолиғини кўриш насиб этди.

Қўлимга қалам олиб илк сатрла-рини ёзган дамларимда бир кун келиб шоир бўлман, деб сира ўйлаган эмасман. Лекин бир хуло-са шулки, ҳар ким пешонасига бит-ган юмушни адо этиб ўтар экан. Тасаввур қилинг: бир даврада тўртта қария ўпирибмиз. Улар бир-бирларидан касби-корларини қў-рашса, бири — мен дўхтирман, дейди, бири — боғбонман, дер. Менда нават келса, "Ҳа, менинг ум-рим шеър ёзиб ўтди", дейман-да.

Ҳақиқатни таърифлашда тур-ли ўлчовлар йўқ, деб ўйлардим. Аслида бундоқ эмас экан. Катта ҳақиқатлар қатори майда-чўйда-лари ҳам кўп учур экан. Менинг учун энг катта ҳақиқат, энг катта армон, ҳеч шубҳасиз, халқимни дунёдаги бошқа етук халқлар қаторида кўриш эди. Энг ачиқ алам эса камситилишдир. Битта сени камситсалар-ку, майли. Ле-

кин халқингнинг камситилишини тасаввур этиб кўр-чи! Шу маъно-да, кечирган ҳаётимнинг энг олий, энг фараҳбахш нуқтаси, шубҳа-сиз, истиқлолимиз, дейман. Энди кичик ҳақиқатларга кел-сак, шуни айтиш керакки, дунё-да машаққатларнинг борлигидан, ноқомиллик мавжудлигидан сира кўз юмиб бўлмайди. Мен бир шеъримда: "Эй паҳлавон, сени енгадиган майда ташвишдир",

Ижодкор ҳузурда

деб ёзганман. Ҳаётни ижодий таҳлил этиш жараёнида эса ўша катта ва кичик ҳақиқатлар бир-бирларига қўшилиб кетади. Бусиз жўяли асар яратиш бўлмайди. Яъни майда ҳақиқатларга ўрала-шиб ҳам қолмайлик ва, айни пайтда, катта ҳақиқатни ҳам асло назардан қочирмайлик. Мен ҳозир ижодий таҳрибала-рим, айрим шеърларим ҳақида гапиргани мумкин. Лекин булар кўпроқ тадқиқотчилар учун зарур-роқ, деб ўйлайман. Китобхонлар эса ёзганларининг яхлит ҳолда кўради. Яъни тайёр ошга баҳо бе-равебади. Қай бир ижодкор ну-қул бахтни қуйлагандир, қай бири фақат ширлар ёзгандир. Қай бирида сатира кучли, қайси бирининг сози эса мунглироқдир. Адабиёт тарихида бу каби ман-зараларнинг барчаси мавжуд.

Давоми иккинчи саҳифада.

Сирожддин САЙИД, Ўзбекистон халқ шоири

ОНА ДИЁР НАВРЎЗИ

Рақамлар, саналарнинг бир-бирига эгиз ва мувофиқ келишида ҳосият, ҳикмат бўлмоғи азалдан бор гап. XX асрнинг Ватанимиз истиқлолини бошлаб берган буюк санаси "1991" рақамларидан икки ёндан ўқилганда бир хил тарих чи-қиши, бу сонлар йиғиндисини икки томондан ҳам ўн билан ўнга тенг бўлиб, буларнинг жами йиғирма-га баробар келмоғи тафаккур қилинса — ушбу сана замирида буюк илоҳий ҳикмат аширинганига яна бир бор ғувоҳ бўламиз. Бу ҳик-матнинг илоҳий шарофатини мус-тақиллигининг ўтган йиғирма йили, тез орада кенг нишонлайди-ганимиз йиғирма йиллик қутлуғ санаси ҳам исботлаб турибди. Келаётган Наврўзимиз ҳам шу туйғайи ҳаммаимиз учун гоят қадри ва гурурбахшидир.

Ота-боболаримиз азал-азалдан Ватани боғга қўйсаганлар. Бу боғнинг гуллаб-яшнаши, ободли-ғу дохисизлиги учун заҳмат че-канлар. Машаққатли даврларни, янглич замонларни бошдан ўтказганлар. "Зимистон кўрмаган бўлбўл баҳорнинг қадрини бил-мас", дейди доно халқимиз. Ҳаз-рат Захриддин Мухаммад Бобур "Юзи Наврўзи, васли ийдини Бобур ганимат тут, Ки мундин яхши бўлмас бўлса юз Наврўзи байрамлар", деган байтида ёрдан кўра диёр дийдорини кўпроқ назарда тутган бўлса не ажаб.

Шу ўринда йиғирма йил орқа-га қайтиб, Президент Ислам Каримовнинг Тошкент шаҳрида Алишер Навоий ҳайкали ва Ўзбекистон Миллий боғининг очил-иш маросимида сўзлаган нутқи-дан гоят ибратли бир парчани келтирмоқчи лозим топдик: "Алишер Навоий юртни, диёр-ни кўркам, хосилдор боғлар оғушида қўришни орзу қилар эди. У шун:

Ким бу боғ ичра хиромон эрур, Барчаси бир-бирига меҳмон эрур— деб одамларни бир-бирига меҳрибон шайқ бўлишга, умр — ҳаёт қадрини билишга, дуст-биродаларликка чақирган эди... Бу кўшк, бу ҳайкал, бу сўлим боғ ҳам-

мамизга муборак бўлсин, азиз дўстлар!". Мустақиллик эълон қилинганга атиги йиғирма саккиз кун бўлган ўша долғали кезларда янраган бу қутлуғ сўзлар айни пайтда истиқ-лол, овоз юрт, овоз Ватан, янги давлатимиз халқимизга муборак бўлсин оҳангида садо берган. Ушбу қутлов замирида катта ифтихор, фахр ва гурур жо этилганини бу-гун — йиғирма йилдан кейин дил-дилдан ҳис этиб турибмиз. Ватан ўз-ўзидан Ватан бўлмай-ди, албатта. Дунёда ҳавас ҳам кўп, ғараз ҳам истганча топила-ди. "Меҳнат қилсанг эгиз-егиз — давлат келар эгиз-егиз" дейилган-нидек, буюк орзу-мақсадлар йўлида синовларга дош бериб, қийинчиликлардан қўчмай чек-кан заҳматларимизнинг роҳат-фарогати бугунги Ўзбекистони-мизнинг порлоқ кўрку жамолида намоёндир. Энг муҳими — ниёт-ларимиз билан ишларимизнинг мувофиқ келиши, танлаган йўли-миз билан интилишларимизнинг бир-бирига мос тушиши, халқ билан жамият, давлат билан сиё-сатнинг, маърифат ва маънавият, ёшлар билан аждодлар ва замон-нинг муносиблиги бизни шундай шарафга муяссар этди. Яна Навоий бобомиз девонла-рини варақласак, Наврўз шукухи ҳақида бундоқ мисраларни ўқий-миз:

Мувофиқ қийдлар, бўлмиш магар Наврўз ила байрам, Чаман сарви ёшил хилъат, менинг сарви равоним ҳам.

Тун билан куннинг бир-бирига тенг бўлиши — Наврўзи олам келгандан дарак беради. Наврўз — байрам. Байрамда халқ шод-ланади. Ясениб-тусаниб, янги қийимлар кияди. Табиат ҳам яш-

Давоми иккинчи саҳифада.

Ёзувчилар уюшмасида

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ёш истеъодларни қўллаб-қувватлаш, уларнинг илк ижодий изланишларини китобхонлар-га ҳавола этишга алоҳида эътибор қаратмоқда. Бу борада аъна-навий тарзда ўтказилиб келинаётган "Онажоним — шеърят" тўга-рағи фаолияти алоҳида аҳамият касб этади. Тўғарак йиғилиш-ларидаги таниқли ёзувчи, шоир, драматург ва адабиётшунос-лар билан учрашувлар адабиёт соҳасига қадам қўяётганлар учун

АДАБИЙ УЧРАШУВ

катта ижодий сабоқ бўлмоқда. Навбатдаги учрашувда таниқли ёзувчи Омон Мухтор Ўзбекистон Миллий университети, Тош-кент давлат педагогика университети ва Тошкент давлат шарқ-шунослик институти талабалари билан ижодий суҳбат қурди. Ёзувчининг "Наврий ва рассом Абулхайр", "Тўрт томон қибла", "Хотин пошшо" каби асарларининг ёзилиши, шеърятда шакл ва мазмун, услуб масалаларига оид маълумотлар учрашув кат-нашчиларида қизиқиш уйғотди. "Адабиётдан умиди бўлган ҳар бир ёш ижодкор тинмай мутолаа қилиши, аввало, ўзбек адабиё-тини, қолаверса, жаҳон адабиётини чуқур ўрганиши, ўқиши зарур", дея таъкидлади адаби.

Учрашувда ёш ижодкорлар Носиржон Жўраев, Наргиза Асад, Ситора Шомуродова, Раҳшона Тошпўлатова, Ойбек Имомов, Зоир Ёрлақаб, Гулрухсор Маматқулова, Бахтиёр Розиков, Гулчехра Ашурова ўз шеърларидан ўқишди.

"Туркистон-пресс"

БИЛДИРИШ

Шу йил 23 март, чоршанба кун соат 11.00 да Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг мажлис залда таниқли адиб, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Шуқур Холмирзаев ҳаёти ва ижодига бағишланган «Шуқур Холмирзаев замондошлари хотирасида» китобининг тақдими бўлади. Тақдимида шоир ва ёзувчилар, олимлар, барча адабиёт мухлислари тақлиф этилади.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси.

ДЕБОЧА МАТНИ МУКАММАЛМИ?

Алишер Навоий дебочалари дастурий моҳиятга эга асарлардир. Шоирнинг лирик куллийтлари учун ёзилган иккита дебочаси мавжуд. Улар биринчи расмий девон — «Бадое ул-бидоя»га ва тўрт мустақил девондан ташкил топган мукамал лирик куллийт — «Хазойин ул-маоний»га ёзилган дебочалардир. «Хазойин ул-маоний» дебочаси унинг биринчи девони ҳисобланмиш «Ғаройиб ус-сигар» девони аввалидан ўрин олган. Алишер Навоий «Мукамал асарлар тўплами» (бундан кейинги ўринларда «МАТ» деб юритилди) дебоча матнидан бошланади. Агар «МАТ» нашрининг матний хусусиятлари таҳлил ва тадқиқ этиладиган бўлса, ишни дебочадан бошлаш лозим бўлади. Айниқса, Алишер Навоий асарларининг «МАТ»дан-да мукамал, академик нашрларини яратиш тадориғи кўриладиган бўлса, матн ислоҳи ҳам, шубҳасиз, дебочадан бошланиши мумкин. Зотан, «МАТ» нашридаги дебочаларда ислох талаб матний нотугалликлар анчагина.

Навоий дебочалари нашридаги нуқсонларни бир неча тоифага ажратиб таҳлил этиш мумкин. Жумладан, Навоийнинг насрий услубига пугур етказган, дебочаларнинг баъдий санъат асари сифатидаги қиммати раҳна солган, дебоча матнининг тил хусусиятларини ўзгартирган ва ҳоказо турдаги кўрсаткичлар.

Дебочалар матнида Навоийнинг насрий жумлалари тўлиқ акс этмаган ҳолат йўқ эмас. «Ғаройиб ус-сигар» дебочасидаги мана бу гап фикримизнинг далилидир: «Чун ул таърихдин мударате ўттию ул вақтдин фурсате арога кирди, фалак ҳаводисининг ул қаттиғ эсвурдон сарсарни таскин тутти ва ул ранжу ташвиридин йиллар ранжурлик торқан тандек, балки жонидин мажруҳ қолган бадандек чиктим, набзимга ҳаракат маъдуму нафасимнинг кирар-чиқари номаълум, таним ўн қатла андин заифроқким нол ва кўнглум бир замон ўз ҳолида бўлса, яна ўн соат беҳол». Навоийнинг Хусайн Бойқоро топириғи асосида шу дамгача паршон ва пароканда ҳолатда бўлган барча шеърларини жамлаш ҳамда «Хазойин ул-маоний»дек мураккаб куллийтни яратиб чоғидаги аҳоли руҳини тасвирловчи ушбу жумланинг ўртасидан («ва» боғловчиси ҳамда «ул» олмоши оралмида) қуйидаги парча нашрдаги бўлиб қолган: «... ул сарсар ошубидин ашким дарёсининг анжум зоиға топнчалар урадурдон кўлоки ором тутти...». Албатта, шу парча ўрни бўш қолганда, жумла шакл ва мазмун жиҳатидан тугал бўларди. Ушбу иштибоҳнинг келиб чиқишига сабаб шунки, матнда «ул» олмошининг такрорланиш келиши ва «таскин топти» ҳамда «ором тутти» маънодош феълларнинг мавжудлиги матн кўчирувчи билан бирга ноширларнинг ҳам адаштирган. Оқибатда, «МАТ»да икки маънодош феълдан янги «таскин тутти» феъли ҳосил бўлиб қолган. Бейхитёр ҳосил қилинган бу «алдамчи» феъл нашр жараёнида матн неча қайта ўқилса ҳам, ҳатти кўздан кўчирган.

Навоий дебочалари мутафаккирининг адабиёт ва бадиият ҳақидаги фикр-ғоялари, илмий-назарий таҳлил ҳамда умумлашмалари муҳасамалашганлиги билангина эмас, балки матн услуби раён-баранг бадиий усуллар воситасида зийнатланганлиги билан ҳам бадиий санъат намуналаридир. Нашр жараёнида уларнинг бирортаси зарар кўрса, балки матн услуби раён-баранг бадиий усуллар воситасида зийнатланганлиги билан ҳам бадиий санъат намуналаридир. Нашр жараёнида уларнинг бирортаси зарар кўрса, балки матн услуби раён-баранг бадиий усуллар воситасида зийнатланганлиги билан ҳам бадиий санъат намуналаридир.

Матнга беғона сўзини қўйиб қолиши ҳам унинг санъатчорона қиммати пасайтиради. Шундай ҳолатга «Бадое ул-бидоя» дебочасидан далил:

**Олиб юз барқин суръат саманди,
Янги ой ул ой саманди сийнабанди.**

Иккинчи мисрада «ой» сўзининг ортиқча такрорланиши байтнинг вазнини ҳам бузган, гўзал маънуга ҳам пугур етказган.

Дебочалар бадииятида сажъ санъати етакчилиги қилади. Дебоча матни қофияли наср тизмасидан иборат, десак ҳам муболага бўлмайди. Чунки Навоий насрида бирорта сажъ жумлани топиш қийин. Саъли жумлаларда қофиялар занжирий бутунликда ифодаланганига, у мазмунга зебу зийнат, мусиқий оҳангдорлик бағишлай олади. Агар қофия занжири бирор нуқтада узрилиб қолса ёки унинг бирор халқаси тушириб қолдирилса, шубҳасиз, бадиий баркамоллик сакатликка дучор бўлади. Афсуски, дебоча нашрида шундай ҳодисалар учрайди.

«Бу ҳамди маъмур ва санойи мастурга
Кўнгул мойил ва тил қойил бўлб, кўнгулга
Ором ва тилга ком етишмағай, то рисолат
Буржининг мунир ахтари ва нубувват дур-

жининг самин гавҳари ва «мо янгику ан-ил-хаво» таронасининг мушорун илайхи ва «ин хува илло ваҳйун йуҳо» ҳазонасининг муътамадун алайхи ва «ана амлаҳу» дурудининг мутақаллими наътининг тўҳфаси анга восита ва дурудининг ҳадияси анга васила бўлмағай».

«Бадое ул-бидоя» дебочасидаги сажъ санъати асосига қурилган ушбу жумлада 11та қофия қўлланган, 22та қориндоқ сўз ишлатилган. Улар қуйидаги лугавий бирликлардан ташкил топган: *маъжур-мастур, мойил-койил, ором-ком, бурж-дурж, ахтар-гавҳар, тарона-хазона, илайх-алайх, афсаҳ-амлаҳ, суруд-дуруд, мутаранним-мутақаллим, восита-восила.* Кўриниб турибдики, маржондай тизилган сажъ силсиласининг сўнги халқасига нашр жараёнида пугур етган. Бу «восила» сўзининг қориндоқлигини «васила» шаклида ёзиш оқибатида юз берган. Бир қарашда, мазмунга зарар етмагандек кўринади. Бироқ биргина товушдошликнинг йўқлиги бадиий мукамалликка раҳна солган.

«Бадое ул-бидоя» дебочаси «Фасоҳат девонининг газалсаролари» ибораси билан бошланади. «Газалсаро» сўзи «МАТ» нашрида «газалсарой» шаклида берилган. Бу — иштибоҳли ҳол. Бунда «саро» сўзи навоийхон нигоҳида ҳозирги адабий тилимиздаги макон маъносини билдирувчи «сарой» сўзи билан чалқаштирилган бўлади. «Газалсарой» сўзидан «газалнинг саройи» деган абсурд маъно чиқади. Холбуки, сўз санъати оламида бундай тушунча йўқ. «Газалсаро» сўзи ҳозирги адабий тилимиздаги «мотамсаро», «ғурбатсаро» сўзларига шаклан ўхшашидир. Ушбу қўшма сўз таркибидеги иккинчи сўз форса тилидаги «сароидан» — «қуйламоқ» феълнинг ҳозирги замон ўзаги «саро» — «қуйла»дан олингандир. «Газалсаро» — газал айтувчи, газалгўй, газалнавис, газал ёзувчи, газал пешқадами каби маъноларни англатади.

«И» харфини ортиқча қўллаш қусури бошқа қатор сўзлар амалиётида ҳам қузатилади.

Шафий эткил они жовид, илоҳий, Мени ҳам қўймағил навмид, илоҳий.

Мазкур байтда сўзининг «илоҳи» шаклини қўллаган маъқул эди. Эски ўзбек ёзувида сўзининг охири «й» билан тугаши ҳозирги ёзувда ҳам уни ҳамма вақт «й» ёки «й» билан яқунлаш лозимлигини билдирмайдими. Агар мисралар охиридаги сўз сифат бўлса, унинг нашрдагидек ёзилиши тўғри бўларди. Холбуки, бу ўринда «илоҳи» сўзи от сўз туркумига мансуб ва у Оллоҳга муножаат маъносини англатиб, ундалма вази-фасида келган. Сўзни бу ўринда фақатгина «илоҳи» эмас, балки «илоҳ» шаклида табиий этиш ҳам мумкин. Ушбу сўз «Мунжот» асаридан неча марта келган бўлса, ҳамма ўринда «илоҳи» ёзилгани ҳам (МАТ, 16-жилд) фикримизни тасдиқлайди.

Бутун ўзбек мумтоз адабиётидаги сингари, Алишер Навоий ижодиётида ҳам форсий изофа фаол қўлланади. У икки сўз ўртасида келиб, қаратқич-қаралими муносабатларини ифодаловчи «-и» қўшимчасидир. Изофа билан бирга изофа занжири, деган тушунча ҳам бор. Изофанинг бир неча — икки ва ундан ортиқ сўзларда уюшиб келиши изофа занжири дейилади. Мумтоз матнлар табиийликда изофананига эмас, изофа занжири билан тўшунмаслик оқибатида тушириб қолдириш ҳолатлари кўп учрайди. Масалан, «Бадое ул-бидоя» девони дебочасидаги бир жумла таркибидеги изофа занжири қуйидагича бузилган: «...хусн хайлин гулбарги узор боғи ва наргиси бемор чароғи...». Асли, бу парча қуйидагича ёзилса, тўғри бўларди: «...хусн хайлин гулбарги узор

ри боғи ва наргиси бемори чароғи...». Унда иккита изофа занжири бор: 1. «гулбарги узори боғи». Уни ҳозирги ўзбек тилига ўғирладиган бўлсак, «ёрнинг жамолининг боғининг гулбарги, деган маъно ва қаратқич келишиги қўшимчалари уюшган қаратқичли занжир келиб чиқади. 2. «наргиси бемори чароғи». Буни ҳозирги ўзбек тилига ўғирладиган бўлсак, «ёрнинг касалманд қўзларининг нури», деган қаратқичли занжир келиб чиқади. Бироқ нашрда изофа занжири бой берилган матндан шундай мазмун чиқмайди-да.

Матншунос бўлиш учун эски ўзбек ёзувидаги матнларни ўқиб олиш лаёқатининг ўзи етарли эмас. Матнчи, албатта, адабиётшунос ҳам бўлиши, мумтоз матн устида изланар экан, бадиий адабиётнинг сеҳру синоатини чуқур ҳис қилган ҳолда ишлаши

Матншунослик муаммолари

лозим. Бўлмаса, матндаги нозик бадиий усуллар назаридан четда қолиб кетаверади. Хусусан, бадиий наср тадқиқида матнчи ҳар бир жумлада сажъ санъати яширинган бўлиши мумкинлигидан бохабар туриши талаб этилади. «Ғаройиб ус-сигар» девони дебочасининг «МАТ» нашри шундай бошланади: «Шукру сипос ул қодиргаким, чун адам осойишгоҳидин вужуд оройиши оғоҳларига жил-ва берди...». Матнда сажъ борлигини ҳис қилмаган матнчи «осойишгоҳ» сўзининг қориндоқлиги «оройишгоҳ»ни «оройиши оғоҳ» деб ўқиган. Агар у сажъни ҳис қилганида, бундай ҳатога асло йўл қўймаган бўларди.

Навоий дебочалари тилида шундай сўзлар борки, улар турли матншуносларимиз томонидан турлича ёзиб ва чоп этиб келинмоқда. Қуйидаги сўзлар шулар жумласидандир: *фиҳраст - фехраст, шафй - шафе, воқий - воқе, васий - вассе, рафй - рафе, зойий - зое, ломий - ломе, моний - моне, шойий - шие, тобий - тобе, вақойий - вақое, шохки - шохеки, баний дам - бани одам, одамийзод - одамизод, савдойий - савдойи, бойирий - бойри, турлуг - турлуқ, маъдилат - маъдалат, ихсон - эхсон, рифоҳият - рафохият, маърифатомиз - маърифатомез, маъвизатангиз - маъвизатангез, саодатомиз - саодатомез, хайратангиз - хайратангез, шавқангиз - шавқангез, оташангиз - оташангез, фитангиз - фитангез, обун-с-султон - обунс-султон, хоқону-бун-лохон - хоқон ибн ул-хоқон, хўйю - хўю, сий-туй садо - сайту садо.* Ушбу сўзларни қандай қилиб тўғри ва бир хил ифодалашни илмий асосларда келишиб олишимиз керак. Зотан, бу муаммо Навоийнинг бошқа асарлари матнида ҳам мавжуд. Бизнингча, қуйидаги қоидаларга биноан иш тутиш мақсадга мувофиқдир. 1. Матндан қўзланган мақсад ва мазмуннинг юзига чиқаришга раҳна солмайдиган шаклни танлаш. 2. Сўзларнинг ҳозирги адабий тилдаги қўшимчаларига яқинроқ шакллари қўллаган маъқул. Шунда уларнинг тушунчи замонавий китобхон учун қўлайроқ бўлади. Масалан, юқорида келтирилган сўзларнинг иккинчи вариантларидан қуйидагиларни ҳозирги адабий тилимиздаги шакллари билан айнан бир хил: *шафе, воқе, зое, моне, тобе, банюдам, савдойи, эхсон.* Буларни 1976 йили «ФАН» нашриётида чоп этилган «Ўзбек тилининг имло лугати» ва «Ўзбек тилининг изохли лугати»дан қўриб олиш мумкин. Бундай сўзларнинг ортиқча мураккаблаштиришининг асло ҳолати йўқ.

3. Сўзларнинг ҳозирги имлодаги нашрларда хато чоп этилишига мумкин қадар имкон бермайдиган шакллари ишлатиш ўринли бўларди. Масалан, *вақойий, одамийзод, обун-с-султон* сўз шаклларида хато ўтиши имконияти кўпроқ. *Вақое, одамизод, ибн ус-султон* вариантларида хатога йўл қўйиш эҳтимоллиги камроқ. 4. Сўзларнинг ҳозирги адабий тилимиздаги айрим сўз қўшимчаларига шаклан уйқашлиги билан чалқашлик туғдирадиган қўшимчали шаклларида сақланиш тўғри бўларди. Масалан, *хайратангиз, шавқангиз, оташангиз, фитангиз* сўз вариантлари қўшимчалари ҳозирги адабий тилимиздаги *вазифангиз, танангиз, натижангиз* каби сўз қўшимчаларига шаклан уйқаш, мазмунан ўзгачадир. Ана шу уйқашлик мумтоз сўзни фарқлаш, тўғри тушуниш, тўғри ёзишда чалқашлик туғдирмаслиги учун *хайратангез, шавқангез, оташангез, фитангез* вариантларини қўллаш иштибоҳнинг олдини олади. Зотан, ушбу форсий сўзлар аслиятда ҳам шундай ёзилади. Араб ёзувида эса сўзлар вариантликка эга эмас.

Демак, юқоридаги нуқсонларнинг барта-раф этилиши Алишер Навоий дебочалари матни замонавий нашрларда мукамаллашу-вининг муҳим омиллидир.

Нусратулло ЖУМАХУЖА, филология фанлари доктори

Хаёт инсонга берилган имконияти ёки неъмат? Бу ёруғ оламда ҳаммининг яшагиси келади. Аммо яшайдиган мақсад нима? Қандай яшаш лозим? Бу каби саволларга жавоб изламаган одам топилмаса керак. Зеро, инсон қисқа умри мобайнида муттасил бўлишга, ўзини англашга интилади.

Таниқли адиб Муроджон Мансуровнинг ижодий фаолиятини ўрганганман, бейхитёр кўнглимдан шундай ўйлар кечди.

Адабиётга, бадиий ижодаги ҳавас бўлажак ёзувчида жуда эрта уйғонган. «Мақтабдаги адабиёт ўқитувчимиз шоир Мискиннинг ўғли эди, — деб хотирлайди у. — Юқори савияга эга бўлган устозимиз дарс жараёнида фақат ўқув режасидаги мазсулар билан чекланиб қолмасдилар. Улар бизни моҳирлик билан адабиётнинг сеҳри оламига олиб кирардилар. Ёзувчи, шоирлар билан учрашу-ларга, адабий кечаларга олиб боришдан сира эринмасдилар... Одил Ёқубовнинг «Муқаддас», Улмас Умарбековнинг «Севгим, Севгим!» асарлари муҳокамасига ҳам борганмиз. Бундай адабий учрашулардаги бахс-мунозаралар, қизғин ижодий муҳит менда адабиётга ҳавас уйғотгандай».

Тинимсиз ўқиш, изланишлар боис ёзувчининг маҳорати йилдан-йилга, асардан-асарга ўсиб борди. Китобхонларнинг эътиборига тушган «Хаммининг яшагиси келади» («Устурт воеваси») қиссаси, «Мангу жанг» романи нафақат ўзбек тилида, балки рус тилида ҳам нашр этилгани фикримизнинг далилидир.

Адиб асарларини ярақлаганда бейхитёр муаллифга хос фазилатлар — ҳалол, эзгуликка йўғрилган туйғулар гўё қаҳрамонларига қўнгандек туюлади. Отамурод, Акбар полвон, Султонмурод сингари қаҳрамонларнинг адолатпарварлиги, самимийлиги, одил ва қўнғилга яқинлиги шундан далолат беради. Бу асарларни ўқиган китобхон инсоннинг инсонийлигини эътиқод, садоқат, ҳалоллик, тўғрилик каби фазилатлар белгилаб беришини англаб етади.

Ёзувчининг «Мангу жанг» романи асосида бадиий нутқ муаммоси мазмунида тадқиқот олиб борган адабиётшунос олим Йўлдош Солижонов адибга мактубида ёзди: «Романларингиз орасида менга, айниқса «Мангу жанг» жуда ёқди. Ундаги воқеалар силтасида, баён тарқини, конфликтлар шиддати ниҳоятда ўзига хос. Сиз романда Бурхоннинг одам сифатида ўзини ва ўзалигини англаш жараёнини акс эттириш учун жуда қизиқарли, қўлай ва аҳрайиб усул танлагансиз. Кейсариб, оғир дардга чалинган Бурхон чол ўзининг кечаги қалбини — Бурхон тўқсининг қалбини тафтиш қилади, руҳий азоблардан қутула олмайди. Одам, барбирин, бир кунмас бир кун ўзини қўзғата солиб, савабу гуноҳ ишларини адолат тарозидеда тортиб кўради, шекилли. Бу руҳий жараёни асарингизда ниҳоятда ишонарли тасвирланган».

Бугун романларингизни қайта ўқиб, шунга амин бўлдимки, Сиз динимиз камситилган, қатагон қилинган 80-йилларда ҳам одам боласи Оллоҳ томонидан пешонасига ёзилган қисматни кўради, деган ғояни асарга синдиришга уринган экансиз».

Чинакам бадиий асар инсон руҳияти, ҳиссиёти, кўнглини тасвирлайди. Унинг асосий вазифаси инсон маънавиятини бойитишга йўналтирилган. М.Мансуров асарлардаги қаҳрамонларнинг кечинмалари, ўйлар, уларнинг тақдирини китобхоннинг ҳаётининг мазмуни, моҳияти ҳақида мулоҳаза қилишга ундайди. Ўқиб жараёнида у қаҳрамонларнинг туйғулар билан танишади. Албатта, бошқалар дардига шерик бўла оладиган, шодлигидан чин кўнглидан қувона оладиган кишиликни кўнгли эзгуликка мойил бўлади. Ўзини ва ўзгаларни ҳурмат қиладиган, ҳаётда яшайдиган мақсади нимадан иборатлигини аниқ биладиган одам ҳар қандай шариқатда ҳам инсоний қиёфасини сақлаб қолади. Адибнинг «Қирғоқлар» номи қиссасида бу тамойилнинг бадиий ифодасини кўрамиз. Унда инсон кўнглининг, туйғуларнинг қарама-қаршиликлари,

зиддияти тасвирланган. Долғали бир даврдаги бесамер курашлар оқибатида ўзалигини йўқотган ва аксинча, ўзалигини топа олган тақдирлар — собиқ шўро давридаги ёлгон сийбанининг қалтис ўйинлари боис дарёнинг икки қирғоғи каби ажралиб кетган ака-укалар қисмати ҳақида бу қисса.

Хаёт ҳаммиш бир маромда давом этмайди. Ижодкорлар ўз қаҳрамонларини синоваларнинг машаққатли йўлларидан олиб ўтишлари боис шундан. Синовалардан ўтган, машаққатларга дош берган қаҳрамонлар метин иродаси билан китобхонга ибрат бўлади. М.Мансуров «Хаммининг яшагиси келади» асари қаҳрамони Отамурод тилидан шундай дейди: «Муҳими, тушунликка тушмай руҳингни ушлай олсанг бўлгани экан. Ирода деб шунга айтсалар керак». Асарда муаллиф қаҳрамонларини хаёт синоваларидан олиб ўтишини ўзига хос усули қўллаган. «Олтиннинг аслини маҳак тош, одамнинг ас-

ва инсон наслрининг яшаб қолишида ўзини масъул деб билади. Хуришд Дўстмуҳаммад «Озод изтироб қувончлари» мақоласида ёзувчиларни «инсон қалбнинг тадқиқотчилири», деб атади. Изланиш иштиёқи ижодкорга ҳаммиша ҳамроҳ. Хайти, инсонларни сев-

ЯХШИЛИККА ПАЙВАСТА ИЖОД

лини қўйин кун ажратди», дейди қисса қаҳрамонларидан яна бири олим Салоҳиддинов. Китобхон мутолаа жараёнида ўзини қаҳрамон орасида юргандек ҳис қилади, уларнинг туйғулари, ўй-фикрлари, кечинмаларига бефарқ қаролмайди. Зотан, асар воқеаларининг тасвирчан тасвири, тилининг содда, самимийлиги китобхонни бўлаётган воқеа-ҳодисаларнинг ҳаётийлигига ишонтиради. Китобхон қаҳрамонлар хатти-ҳаромларининг таҳлил қиларкан, бейхитёр уларнинг ўрнига ўзини қўйиб кўради. Турли феъл-атворга эга персонажлар қиёфалари тиниқ чизил-

гани, уларнинг ўй-хаёлирига ўқувчини шерик қила олгани ёзувчининг катта ютуғидир. Инсон табиатини ҳаётсиз ҳар қандай шариқатда ҳам яшашга интилади. Лекин тирикликнинг моҳиятини ҳамма ҳам теран англаб етасилмайди. Асарда инсон туйғуларини тасвирлаган экан, уларнинг хоҳиш-истаклари, интилишлари, ҳақ ва ноҳақликка, эзгулик ва ёзувчиликка муносабатлари ҳам маҳорат билан ёритилган. Турли хил харақат яратадиган ёзувчи уларнинг ҳаётга бўлган интилишларидан хулоса чиқариб олишни китобхонга қолдиради. Воқеа, ҳодисалар тасвири давомидега ўқувчи кўзи ўнгида инсон характери бутун мураккаблиги билан намойиш бўлади. У хабарнинг мазмуни ниҳоятда эканлигини англаб етади. Ўзгаларни ўзи каби сева олиш, уларнинг дардини, қайғусини ҳис қилиш, бошқаларнинг ҳаётини сақлаб қолиш учун машаққат чекиш умр мазмунини ташкил этишини ҳис қилади. Бу ёруғ оламда фақат тирикчилик дардида яшаш, моддий манфаатдорликни мақсад деб билиш инсонни таназулга етаклашини тушуниб етади. «Бу дунёда ҳаммининг яшагиси келади. Лекин Ортиқ қилинган Султоновдай эмас. Улардай шарм-ҳаёсизларга яшагандан кўра ўлган яхши, бу дунёга келмаган яхши. Одам одам билан тирик, бир-бирига меҳри, муруввати билан одам. Қийин қунда бир-бирига ярамаган одам одамим!», дея фикрлайди асар қаҳрамони Отамурод. Китобхон унинг бу фикрига қўшилиши. Матонат ва инсонийлик синовидан ўтган бу инсоннинг маънавий-руҳий дунёси нақадар гўзаллигини ҳис қилади. Одамдек мураккаб хилқатнинг хаёт синовалари боис очилган имкониятнинг, фазилатларига гувоҳ бўлган китобхон тириклик моҳияти ҳақида ўйга толади. Дарҳақиқат, одам синоваларда толанади. Сабр, матонат билан синоваларга бардош берган одамнинг инсониятини келажик, дунёнинг тақдирини ҳақида қайғуриб, олам қўриқчисига айланади

Қалб ва қиёфа

Адабий жамоатчиликда, кенг китобхонлар орасида катта қизиқиш уйғотган М.Мансуровнинг «Жудоллик диёри» асари яратиши ва муваффақият қозонганининг туб асослари айни шу имкониятлар ва, албатта, ёзувчининг бу давргача эришган тажрибаси ҳамда маҳорати билан изоҳланади. Китобхонлар «Жудоллик диёри»да Султонмурод, Марғуба, Махфуза, Ёлғормурод, Хозик тўра, Эшон почча сингари қаҳрамонларнинг тақдирлари, аччиқ кечмишлари билан танишарканлар, бугунги дорилором кунлар қадрини, қимматини, Ватан интиқдорларининг нақадар муқаддаслигини чин дилдан ҳис этадилар. Мана шундай теран тарбиявий аҳамиятга эга бўлган эзгу ғоянинг бадиий тарқини эришишида ёзувчи ҳар бир персонажни, воқеани ишонарли тасвирлаш учун образларни, қаҳрамонларни муайян мазмун сингидирган тимсоллар даражасида тасвирлайди. Шу маънода «Жудоллик диёри» романи ҳаётини воқеаларнинг умумлаштирилган бадиий тарқини, дейиш мумкин.

Асарнинг «Наҳот фаршаси» номи иккинчи китобга ёзган сўзбошида таниқли адиб Тоҳир Мулик таъкидлагандек, «Ёзувчининг кечинмалари фақат ўзига хос эмас, бу халқнинг тилга қўнмаган изтиробларидир. Султонмурод ва Махфузанинг тақдирини — айрилиқларнинг сиёҳ билан эмас, қўз ёшлари билан битилган баён. Ёлғор — уларнинг фарзандлари — келажикка бўлган умид...». Дарҳақиқат, бу асар гарчи кечаги кунимиз — яқин ўтмиш воқеаларидан ҳиқоя қилса-да, у бугунги кунимиз учун ҳизмат қилади.

Ижодни яхшиликка ҳизмат қилишида, бахт-саодатни баркамолликда, деб билган таниқли адиб Муроджон Мансуров ҳамон ижодий изланишда. Машҳур ёзувчи Э.Хемингуэй «Тажрибали ёзувчи бўлиш учун узок ашаш керак», деган эди. Биз ҳам сукули адибимизга узок умр тилаб, ундан янги асарлар кутиб қоламиз.

Ҳилола АЛИМОВА

Замондошлари хотирасида инсон иккинчи умрини яшайди, дейдилар. Таъбир жоиз бўлса, бу «иккинчи умр» ижодкор ўзалиги, шахсияти ва маънавий дунёқароши ҳақидаги ҳақиқатнинг инъикосидир. Дарҳақиқат, ижодкор фаний дунёни тарқатаркан, қалбан ва руҳан хотирада қайта тугулиб, ўлайиб, яшаб, умр қўраверади... Шу маънода, ёзувчи сиймосини унга замондош ижодкорлар хотираларидан («Шукур Холмирзаев замондошлари хотирасида», Фафур Фулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2010 йил) излаймиз.

«Узоқ Бойсултон умид билан Тошкентга келган мағрур ўспирин...» (Мурод Муҳаммад Дўст) ёш Шукурнинг илк машқларидан бири «Хатарли сўқмоқда» ҳикоси билан танишиб, «...болалик, ўсимирлик пайтларида ҳаётдан олган тажрибаси асар ёзиш учун камлик қилар, ҳаёт таассуротлари ҳали етарли ҳазм бўлмаганда», деб ёзди ака-

Доимий ҳамроҳ

нинг жонли одамдек ёрқин, жозибали чиқишининг (Салоҳиддин Мамажонов) сабаби «Шукур Холмирзаевнинг маъсулиятчи услуб танлаган»ида (Асқад Мухтор) бўлса керак. У ўз услуби билан ўзбек ҳикоятчилигини янги поғонага олиб чиқа олди. Сабаби, у ҳикоятларни «...инсонни — унинг дардини кўра олди, бу дардин Абдулла Қаҳҳор услубидан фарқли равишда кўрса-

ХОТИРАЛАР ЖИЛВАСИ

тиб бера олди» (Назар Эшонқул). Ёзувчининг мазкур тўпламга киритилган қўндаликларидан юқоридаги фикрларга «изоҳ»ни топамиз: «Мен ёганимда ҳамма вақт автор тилидан, адабий тилда ёзишга ҳаракат қиламан. Аммо қаҳрамонларим ўз-ўзича...» Дарвоқе, Ўткир Холмиров ҳам бунди тасдиқлайди: «Шукур ўзи яхши билган, ўзи теран ҳис этган воқеаларни, ўзи яқин инсонлар тақдирини дунёга кўз-кўз қилгани келар ва бунди ушларди эди».

Кейинроқ адибнинг «Ўн саккизга қирмаган ким бор», «Ок отли», «Қора камар», «Динозавр» каби асарлари адабиётимизда воқеа бўлди.

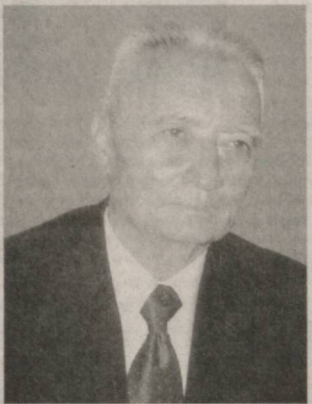
Тўпламдаги адиб биографиясига оид фикрларда, масалан, талабанинг университет қошида ташкил этилган драма тўғрисида ижро этган роли — «Шукур аканинг Ҳамлетти Олим Хўжаевлардан кейинги энди яхши Ҳамлетлардан бири бўлгани» (Баҳодир Йўлдошев) таъкидлаш ўринли. Чунки у «адабиётга ҳам, одамларга, ҳатто дўстларига ҳам, ёзган асарларига ҳам Ҳамлетдай муносабатда бўларди» (Иброҳим Фафуров). Тўпламга киритилган хотираларнинг тўққизтанасида ушбу ролю таассуротлари ва тафсилотлари қайди этилган.

Шу тариқа, университетни энди-

гина битирган талаба секин-аста адабиёт

Охунжон ҲАКИМ, Ўзбекистон халқ шоири

ЯНА БУТОҚЛАРДА ҚУШЛАРНИНГ БАЗМИ

САРСАРИ ШАМОЛЛАР...

Сарсари шамоллар дамидан тўзиб,
Булдулар самодлар ҳар ён суриди.
Еллардан титраган бўйини чўзиб,
Ариқлар лабида майса кўриди.

Яна бутуқларда қушларнинг базми,
Ерда ҳам жамик жонот гимирлар.
Баҳор аталмиш бу фаслда, расми,
Яна бир гурқираб олур умрлар.

Уфқлар кўринар мовий, мусаффо,
Ел урар димоққа ялпиз тотларин.
Унут бўлиб кетар яйраб десанг "оҳ!"
Қишининг рутубатли хотиротлари!

Офтоб ҳам ғамзани ортиқча билиб,
Олтин кулдуларини тўқди заминга.
Дехқон бўрсилдоқ ер тўшини тилиб,
Куйманар...
Дақиқа ғанимат унга!

Тупроқдан таралар майин, хуш нафас
Ернинг нафаси бу, сирли ҳовур бу.
Ҳа, у орзуларин айтмоқда бесас,
Унинг армони бу, унсиз говур бу!

Эркаланиб ўзин димоққа урар,
Оҳиста сийпалаб ўтар манглайни...
Эҳ, бунинг тотини билганлар билар,
Буни далаларини севган англайди!

Буни англаганлар далада бу кун,
Барчасини эғиди пахталик. Оддий.
Гўё сезмагандай баҳорнинг кўркин,
Экин дер, тикин дер, шу — ўю ёди!

Улар — ер Луқмони, Ерининг истагин
Айтиб беришолмай бир-бир, рўйроқ.
Ҳа-ла, боболардан уларга абал
Меҳнату зуққолик қолганлар мерос!

Ҳаловат дамларин эртага қўйиб,
Далада ўтказар куну ойларин.
Бутун тузатишар тошқиб, қуйиб,
Баҳорнинг тахрири сустроқ жойларин...

Сарсари шамоллар дамидан тўзиб,
Булдулар самодлар ҳар ён суриди.
Чексиз уфқларга тикканча кўзин
Яна далаларда дехқон кўриди!

ЁР ҚАДРИНИ БИЛМАГАНГА...

Ёр қадрини билмаганга дилдор на даркор,
Кулоғи том битташларга дутор на даркор?

Гул атридан алаф исин фарқ этмаганга
Чаманлардан эсиб турган ифдор на даркор?

Булбул билан зов овозин тенг билганларга
Кую кўшиқ печун керак? Алёр на даркор?

Гапларининг уққанларга гапир, э рафиқ,
Кўнгли сўниқ ошноларга изҳор на даркор?

Манманликни зийнат билар баъзи кимсалар,
Инсон учун кибор ила виқор на даркор?

Ошингни еб, бошингни ҳам егучилар бор,
Шул ошнолар омон бўлса, агёр на даркор?

Олам турфа, одамлар ҳам турфа, Охунжон,
Харин дулдуд деганларга тулпор на даркор?

АЁЛ ТАБАССУМ ҚИЛСА

Дерман, эригай тошлар, аёл табассум қилса,
Булбуллар хонши бошлар, аёл табассум қилса.

Офтоб отани сўйиб бу табассум олдида,
Хира тортар қўшлар, аёл табассум қилса.

Унинг кулдуларидек малҳам йўқ бу жаҳонда,
Тинар қўздаги ёшлар, аёл табассум қилса...

Энг қаттол аёлларнинг самаридир гарчи муз,
Музлар-да эрий бошлар, аёл табассум қилса.

Ҳайратланман, қулу ҳам шунча жонбахш бўлурми,
Фоз ўлар эгик бошлар, аёл табассум қилса.

Бу чароғон кулгуни ифшо эта олмай лол
Мусаवीру вақошлар, аёл табассум қилса.

Қаламу қоғозларини тарк этса-да Охунжон,
Қайтадан газал бошлар, аёл табассум қилса.

Адиба УМИРОВА

ОНА МЕРОС ЧАНҚОВУЗ, УРЧУҚ

ОРЗУ

Ҳаётини тиккадим шеърга,
Юрагимда уйлар кўп эди...
Шундан кўра, минг чандон менга
Дала кезмоқ яхшимасми?
Яхшимиди ноиларнинг хилин,
Кашгаларнинг сирини билсам.
Бўлмасмиди, Ватан, сен учун,
Умр бўйи бешик тебратсам.
Ёки ошиқ бўлсам кўркиннга,
Қайда эди бунча ғам, фиروق.
Қадрон қушлардай майлига
Даштларингни севсайдим кўпроқ...
Кўҳна эҳром, гумбаз, саройлар
Муз тоғидай нураб битмоқда.
Қўрқаялман, айтгин, Оважон,
Бу музликлар қайга кетмоқда?!
Шамдай эриб бормоқда умр,
Абадман деб аллама фақат.
Бу баҳорга етунча ахир
Жондан ўтди қанча омонат.
Ота касб эмас хунарим,
Ёниқ сўзлар битган дайирга.
Лекин ишон, чин муҳаббатим
Абадийдир сен билан бирга!

Дунёни қўй, ўзиндан гапир,
Ишқдан гапир, телба ошқиди.
Ким севмаган ҳаётда ахир,
Гуноҳин йўқ кўнглимдан бошқа.

Уларин қўй, эслагим келмас...
Бахтдан гапир, омаддан гапир.
Гарчад мени соғинмас, севмас,
Ёрдан гапир, бедордан гапир.

Дўстан гапир, дўст бўлсанг арзир,
Қолган майда гаплар майдалар.
Ишққа тўла юрагим ҳозир,
Кечиринга, севинга қолдир!

Бундан ортиқ бахтли бўлгим йўқ,
Қандай яхши дунёда борим.
Нафасимдан томтиримгача,
Ўзбекча бўлиб урар юрагим.

Бешикданок синган жонимга,
Она тилда сўзлайман бурро.
Оқ сўт билан кирган қонимга,
Соф ўзбекча сўзлари гўё.

Бундангил юрт яна қайда бор?!
Ҳаёт берган гул, оғочларга.
Айвониди беланчак солиб,
Алла айтар қалдирғочларга.

Қандайин бахт мурғак қалбига,
Шу қувончнинг тўқилиб оқсанг.
Ўғлим ҳам илк "Она" ёнига,
"Ватан" сўзин ёзар ўзбекча!

Алвон сочларининг тўқилларида
Биҳишт гулларидай тўқилиб оқсанг.
Моҳнаш кечаларининг ёлқилларида
Кўзларинга боқиб оловлар ёқсанг.

Соғинчдан эриса вужудим титраб,
Ҳаммадан яширган сиринга етсам.

Пойиндан қадимни яна даст тутиб,
Келар йўлларини жонимни тутсам.

Менсиз умрингдан ҳеч маъни топмасанг,
Сенсиз тонг отмас, қулар келмас.
Кўнглида яшасак, ишқда яшасак,
Ерда борлигимиз ҳеч ким билмас.

Энг тоза гуноҳим сен бўлсанг абал,
Ўзиндан ўзимга сира келмасам.
Энг гўзал гуноҳинг мен бўлсам абал,
Ўзимдан ўзига сира келмасанг!

Дийдоринг кўринса, қиёмат қалар,
Тушимда, ҳушимда, нур ҳаёлимда.
Боринг — бахт, борлигим хато бўлса гап,
Сен учун яралсам бу ҳаётимда!

ЁР БЎЛАМАН

Аслзода демаслар билган,
Ўқинмайман, бундан ҳеч қачон.
Бобом асли зўр мерган бўлган,
Момом урчуқ йигирар ҳамон.

Ўғил кўрса, Алпа торқис деб,
Бешикга тиккан қирқ куюқ.
Қиз туғилса, Барчин бўлсин деб,
Салодатдан дарс берган кўпроқ.

Бир дехон, бири чорвалдор,
Яна бири доғимдан ўтган.
Эгин юпун, оч қолса ҳам гар,
Ватанини ҳеч вақт сотмаган.

Авлодимда хонзолалар йўқ,
Кибру ҳаво ярашмас бизга.
Она мерос — чанқовуз, урчуқ,
Мардик — ота меросдир қизга.

Тўқсон икки томирим ўзбек,
Найман, барлос, жузга улусман.
Ўз юртида ўзи бўлган бек,
Мен Темурнинг набирасиман.

Белга маҳкам боғланг белбоғни,
Егги авлодимни билламан,
Кураш тушиб, берманг байроғни,
Сизга вафодор ёр бўламан!

қолини афзал билишди. Айниқса, Хадича опа отанинг ёнидан бир қадам силжимас, суҳбатлашди тўғимасди.

Бир ҳафта ўтиб, Шухратбек анча ўзига келиб, шифокорларнинг руҳсати билан Тошкентга кўчирилган бўлиб қолди. Кетар маҳал Раҳимжон отанинг қўлини тутиб, раҳмат айтди:

— Ота, хоҳ ишонинг, хоҳ ишонманг, машина нам "КаМАЗ"га урилиб, мен ташкарига отилиб чиқиб кетганимда кўз олдимга оппоқ соқоли чол келди! Даланин ичига судралиб киришимга ҳам ўша чол сабаб, тобора холим куригани сари қаёқдан "олдинга силжи" деган овоз келаверди. Ҳушимни йўқотмаслик учун судралавердим, судралавердим. Салгина бошимни кўтарсам кўзимга фақат девор кўринади. Нафасимни ростламоқчи бўлиб, бошимни ерга қўювдим, тепамда шарпа сезилгандай бўлди. Карасам, оппоқ соқоли чол. Қўли билан сизнинг ҳовлигингиз томонни кўрсатди.

Ундан ёрдан сурадим, бироқ у дарров кўздан йўқолди. Эслаб қолганим бир қўлининг бармоқлари тўймоқ экан.

Раҳимжон ота сесканиб кетди. Кўзларини катта-катта очиб, шошиб:

— Бу — бобом! — деди.
Шухратбекнинг ҳам ранги оқарди:
— Демак, мен руҳни кўрибман-да!

Баҳор шаронаси...

йўқотди. Ота шошиб қолди. Шунча уринса ҳам уни бир қадам силжитолмасди.

— Эҳ баччагар, қарилгим панд берди-я, — дея ўздан ёзғирди. Жароҳат ўрнидан тинимсиз силқийётган қондан ваҳимага тушиб, овозининг борича ёрдамга чақира бошлади:

— Ким бор, ёрдан беринглар!

Бомдод намозига турган кўни-кўшни Раҳимжон отанинг овозини эшитиб, шу ёққа югуришди. Чоқини излаб ҳовлига чиққан Фароғат хола ҳам кичик ўғли Раҳимжонни уйғотиб ёрдани шикостириди.

Жабрланган нотаниш кишини отанинг ҳовлисига олиб келиб, ишқом тандага сўрига ётқизишди. Раҳимжон дўхтирга югурди. Бир зумда бу гап тарқалиб ҳамма Раҳимжон отанинг ҳовлиси томон ошқиди. Айримлар бирор мужда аниқлаш илинжида дала томонга ке-

тишди. Бу орада қишлоқнинг нариги чеккасида яшайдиган Турсунбой дўхтир етиб келди. Аҳвол жиддийлигини сезиб, дарров ишга киришди. Раҳимжон ота худди ўзининг жигари қулфатда қолгандай типирчилар, тинмай савол берарди.

— Айтинг, ўғлим тирик қоладими?
— Худо хоҳласа яшайди. Кўп қон йўқотган. Қаранг, мана биллақ томирлари узилиб кетибди, бикиниям эзилган. Боши қаттиқ лат еган.

— "Тез ёрдам" нақирининми?
— Раҳимжон кетди чақиргани, унча мен зарур ёрдамни кўрсатиб тураман, — дўхтир беморга кетма-кет уқол қиларкан, отага далда берди, — ташвиш чекманг, яхши бўл кетади. Яхши-ки, кўриб қолбисиз, бир-икки соат шу аҳволда ётганида ёмон бўларди.

Дарвоза тағига "Тез ёрдам" машиниси келиб тўхтади. Раҳимжон навбатчи дўхтир билан замбил кўтариб кириб келди:

— Қани кўтаринглар, машинага олайлик!
Ҳамма ёрдамга ошқиди. Раҳимжон ота машинанинг олдида чиқиб ўтириб олди:

— Дада, сиз қолаверинг, мен бораман! — Раҳимжон уни тушишга ундади. — Уст-бошингиз хўл, шамоллаб қоласиз!

— Йўқ, бораман! Кўзини очганида тепасида бўлай, кимлигини билмай! — ота бошқа гапга ҳожат қолдирмасдан шарт кесди.

Машина туман марказига қараб елди. Ота касалхонага етиб келиши билан шифокорларни шоширди.

Хикоя

Қишлоқнинг энг чеккасида, пахтазорнинг шундоқкина биқинида жойлашган бу ҳовлининг девори ҳам, дарвозаси ҳам йўқ. Чунки хонадон соҳиби Раҳимжон отанинг ўз эътиқоди бор. Дунё ҳаммага омонат. Ҳар бир девор ичига қамагани билан, Оллоҳ асрамаса бекор. Отанинг фарзандларини ҳарчанд уриниб, туғилиб ўсган ҳовлиларини рисоладагидек қилиб қўймоқчи бўлишди, лекин ота руҳсат бермади.

— Ҳаммангизнинг ўз уйингиз бор, ўшани хоҳлаганча тузаб-безаб олаверинглар, бу бизнинг ватан, — деди Раҳимжон ота. — Шу пайтгача очик-сочик яшадик, бундан кейин ҳам яшайверамиз. Биздан кейин нима қилсанглар, ихтиёр ўзингларда. Аммо, лекин адири томонга девор урманлар, ҳовлига шабадам, баракаям кирмай қўяди.

Энг ажабланишлики, ҳовлининг қай ерига шунчаки уруғ тушиб қолсаям униб чиқади, астойдил дехқончилик қилинса, сабазот ҳам, мева-чева ҳам мул-қўл бўлади. Шу боис қишлоқдагилар Раҳимжон отанинг ҳовлисини ҳосиятли дейишади.

Антиқа воқеалар ҳам шу деворсиз ҳовлида рўй беради.

Бир йили қишлоқдаги ҳеч бир ҳовлида узум битмади. Отаникида бўлса ишқомдан ошади, томга чиқиб кетган новдалардаям ҳосил мул бўлди. Келаси йили кўпчилик отанинг тоқларидан қаламча олди. Яна бир йили адири томондан адашиб кириб қолган совлиқ роса бир ҳафта эгасини кутиб, кўрада турди. Ота болаларини хар тарафга жунатиб, қўйнинг эгасини кидиртирди. Меники деган одам чиқмади. Бу орада қўй қўзилади. Саккизинчи кунга борганда бир аёл боласини етаклаб кел қолди. Раҳимжон ота олдин обдон суриштирди. Ниҳоят, совлиқнинг эгаси шу аёл эканига ишонч ҳосил қилиб, кўрага етаклаб берди.

Уч қўзичоқ уртасида ётган қўйини кўриб, аёл шўрликнинг эси оғиб қолай деди. Уч бола билан бева қолган аёл рўзгорини зўра ўтказётганига қарамай суюнгандан қўзичоқлардан биттасини Раҳимжон отага қолдирмоқчи бўлди.

— Сағирларнинг ҳақини емайман. Омонатни эгасига қачон топшираман, деб неча кундан бери ҳаловатим йўғу, сизни қаранг! — дея қойиб берди.

Боққич аёл битта қўйини тўртта қилиб берган отага қайта-қайта раҳмат айтиб, чиқиб кетди.

Раҳимжон ота бу тун кечаси билан мижжа қокмай чиқди. Бобосини, онасини туш кўрди, улар безовта. Уридан туриб таҳорат олди, жойнамоз тўшаб, нафл намозларини ўқиди, ўтганларни бир-бир ёд олиб, узундан-узук дуолар қилди. Бомдод вақти кирмагани учун саловат айтиб, тасбеҳ ўғириб ўтирган эди, адири томондан инграган овоз келди. Астойдил тинглади. Ингрот яна тақорланди. Шошиб ўрнидан туриб, ҳовли саҳнига тушди. Ота анча-мунча нарсадан чўчмайдиغان, тун қоронғусида ҳам далага чиқиб кетаверадиган инсон. Бироқ бу сафар нимагадир юраги увишди, қўл-оёғига титроқ кирди. Ингрот овози қайта-қайта эшитиларгач, ўзини қўлга олиб дала томон юрди. Йўл-йўлакай ҳар эҳтимолга қарши қўлига кетмон олволди.

Ўт-ўланларни шудринг қоплаган эди. Отанинг яқтаги жиққа хўл бўлди. Аммо бунга эътибор бермай гўза оралаб овоз келган томон бораверди. Ингрот тобора яқинроқдан эшитилди. Гира-ширада нарсалар аққол кўринмасди, шу бош аста энкайди. Бир-икки қадам нарида шарпа қўзга ташланди.

— Кимсан? — деди ота ўзини дадил тутиб. Эҳтиётлашиб яқин борди, қараса барваста бир эркак қонга беланиб ётарди. Ота шошиб қолди, кетмонни ташлаб ёрдамга шошилди.

— Ух, ух, ҳозир болам, ҳозир, — дерди нуқул бошқа гапга тили айланмай. Ерда ётган одам ҳам оксоқолини кўриб хийла тетиклашди, туришга уринди, бироқ тура олмади. Раҳимжон ота уни елкасидан тутиб, судрай бошлаган маҳал, нотаниш киши ҳушини

Матлуба ЮСУФ ОХУН

тишди. Бу орада қишлоқнинг нариги чеккасида яшайдиган Турсунбой дўхтир етиб келди. Аҳвол жиддийлигини сезиб, дарров ишга киришди. Раҳимжон ота худди ўзининг жигари қулфатда қолгандай типирчилар, тинмай савол берарди.

— Айтинг, ўғлим тирик қоладими?
— Худо хоҳласа яшайди. Кўп қон йўқотган. Қаранг, мана биллақ томирлари узилиб кетибди, бикиниям эзилган. Боши қаттиқ лат еган.

— "Тез ёрдам" нақирининми?
— Раҳимжон кетди чақиргани, унча мен зарур ёрдамни кўрсатиб тураман, — дўхтир беморга кетма-кет уқол қиларкан, отага далда берди, — ташвиш чекманг, яхши бўл кетади. Яхши-ки, кўриб қолбисиз, бир-икки соат шу аҳволда ётганида ёмон бўларди.

Дарвоза тағига "Тез ёрдам" машиниси келиб тўхтади. Раҳимжон навбатчи дўхтир билан замбил кўтариб кириб келди:

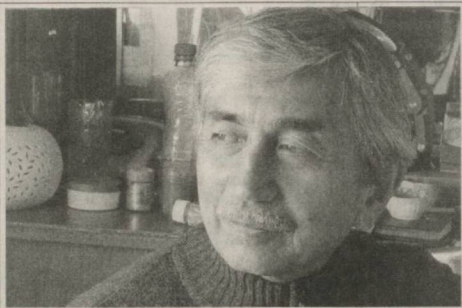
— Қани кўтаринглар, машинага олайлик!
Ҳамма ёрдамга ошқиди. Раҳимжон ота машинанинг олдида чиқиб ўтириб олди:

— Дада, сиз қолаверинг, мен бораман! — Раҳимжон уни тушишга ундади. — Уст-бошингиз хўл, шамоллаб қоласиз!

— Йўқ, бораман! Кўзини очганида тепасида бўлай, кимлигини билмай! — ота бошқа гапга ҳожат қолдирмасдан шарт кесди. Машина туман марказига қараб елди. Ота касалхонага етиб келиши билан шифокорларни шоширди.

АНЪАНАЛАР ВА ИЖОД УЙҒУНЛИГИ

Василий Кандинский XX асрнинг даҳо рассомларида бири. У Мюнхен ва Парижда асар бошларида намойиш этилган "Муслмон санъати" кўргазмаларида бўлган, "Аполлон" журнали саҳифаларида кўргазмага тақриз ёзиб, Фарбу Шарқ нафосатининг ўзига хос хусусиятлари ҳақида ниҳоятда муҳим фикрни ўртага ташлади: "Шарқ миниатюралари... самовий қудратга эга, деган тушунчаларга дуч келамиз. Ўз услубига, фикрига эга бўлган рассом деворий асарда ҳам миниатюра қонуниятлари (ўнмаллар мутаносиблиги, микёс ва ҳоказоларга)га амал қилган ҳолда уйғунлик яратди. Миниатюранинг истиқболлини кўп жиҳатдан рассомнинг шахсий салоҳияти белгилайди. Агар ижод тафаккурдаги изланишлар маҳсули бўлса, бир-бирини такрорламайдиган бетакрор асарлар дунёга келиши мумкин.

Н. Холматов Шарқ мумтоз санъати таъминотида келиб чиққан ҳолда ижодий ишларида нақшкорликка интилади. Бундай бадиий изланишларни рассомнинг монументал асарларида ҳам кўриш мумкин. Гулистон мусикали драма театри, "Туркистон" саройи, Хиндистон ва Туркия элчихоналари, "Ўзбекистон ипаги" ассоциацияси учун чизилган деворий суратлар шулар жумласидан. Уларда деворий асарларнинг меъморий ечими ўзига хос экани, композиция яхлитлиги, тасвирий образлар тиник ифода этилганини кузатамиз. Рассом ушбу асарларида дostonларга хос улғуворликни, маҳобатни, Шарқ санъатига хос абадийликни акс эттирди.

Рассом устахонасида

гимиз керак: замондош рассомлар бу нодир меросни ёшларга топширишга тайёрми? Бу саволларга имкон қадар жавоб топишга ҳаракат қилайлик. Очиги, унутилаёзган қадриятларни тиклашда ўз хиссасини қўйиш баробарида уларга қайтадан жон ато этиб, қадимий санъатимиз истиқболлини ривожини кўрсатиб беришда ҳам илмий, ҳам амалий имкониятларини тўла намойиш эта олган ижодкорлар санокчи. Таниқли миниатюрачи рассом, академик, Ўзбекистон халқ устаси Ниёзали Холматов шундай ижодкорлардан. У қамрови кенг, интеллектуал салоҳияти юксак мусавир. Тасвирий санъатнинг узок тарихидан тортиб, унинг турли йўналиш ва оқимларига терафан тасавуф этиди.

Шуни қайд этиш лозимки, миллий миниатюраимиз мумтоз адабиётга, адабиёт ўз навбатида мусавирлик санъатига яқин. Сўз санъатидан рассом қанчадан-қанча мушоҳадага бой фалсафий мавзулар олиши мумкин. Ҳазиллар, тўртликлар, қитъалар миниатюрачи рассом учун битмас-туганмас илҳом манбаи. Тажриба аллақачон буни исботлаб берган: адабий мавзуларни тасвирий воситаларга таянган ҳолда ифода этиш мумкин, бу гўзал асарлар яратишга кенг имконият яратди.

Ниёзали Холматов тасавуф таълимотидан руҳлидан бир неча суратлар чизган. Инсон доимо қомилликка интиломи кераклиги рассом асарларида ўз ифодасини топган. Баъзан миниатюраини тўғридан-тўғри деворга ёки матога, қорозга кўчириш мумкин,

Шахноза КОСИМОВА, санъатшунос

Телевидениени бежиз "ҳаёт кўзгуси" деб аташмайди. Чунки ҳар бир кўрсатув томошбинга нимадир беради, қандайдир хулосалар туғдиштига туртки бўлади. Ҳозир Ўзбекистон Миллий телерадио компанияси (МТРК) да тўртта давлат телеканали ўз кўрсатувларини бериб бормоқда. Ҳар бир кўрсатув услуби, мавзуи ва йўналиши буйича бир-бирдан фарқ қилади. Масалан, "O'zbekiston" телерадиоканали дастуридан жой олган "Дентиздан томчи", "Турмуш чорраҳаларида", "Ҳаёт синовлари", "Эртақлар — яхшиликка етаклар" каби дидактик кўрсатувлар, "Toshkent" телерадиоканалидаги "Нима учун", NТТ нодавлат нотижорат телеканалда эса "Буни ҳаёт дейдилар" каби кўрсатувлар мазмун-моҳияти, аниқ мақсадга йўналтирилган билан томошбинларга манзур бўлмоқда.

Дидактик кўрсатувлар таъсирчанлигининг ўзига хос хусусиятларидан бири мушоҳада микёси кенглиги билан изоҳланади. Томошбин етти ёшдан етмиш ёшгача бўлгани учун кўрсатувларга жиддийлик, тарбиявийлик асос қилиб олинади, миллий қадриятларимиз ва урф-одатларимиздан ўрнида фойдаланилади. Кўрсатувда кўччилик манфаати биринчи ўринда туради. Баъзи кўрсатувларда ўрталарига кўра кўплаб таърифлари мавжуд. Масалан, мавзуда аниқ бир воқеа-ҳодиса ҳақида маълумот берилиши, тафсилотлар ранг-баранг ифодаланиши, уларда ўзига хослик, хилма-хиллик акс этиши ва бошқаларий кўрсатиб ўтиш мумкин.

Талқин ва таҳлил

Шунингдек, кўрсатув муаллифларининг изланувчанлиги, топқирлиги ҳам муҳим аҳамият касб этади. Зеро, кўрсатувнинг жонли ва ишонarli чиқишида тирган Ўзбекистон халқ артисти Меҳри Бекжонова ижро этади. Актриса мураккаб ҳаёт йўлини босиб ўтган инсон қиёфасини ишонarli жонлантиради. Унинг хатти-ҳаракатлари ва юз қиёфасида меҳнаткаш аёл тимсоли гавдаланади. Спектаклдаги бошқа персонажлар — Турсунбой ролини Шарофиддин Музропов, Тошвой ролини актёр Нурбек Маматов, Раис ролини Наима Пулатова, Кумри чеварнинг укаси Шаҳобжонни Александр Бекжонов маромига етказиб ижро этадилар. Шунинг айтиши керакки, бош роллардан тортиб эпизодик ролларгача — ҳаммасида образларнинг ички моҳияти, характери тўла очиб берилган.

“ОЙОНАМ ҚАЙНОНАМ”

Муҳимий номидаги Ўзбек давлат мусиқий театрининг Нурилла Аббосов пиесаesi асосида режиссёр Баҳодир Назаров саҳнага қўйган "Ойонам — қайнонам" спектаклини томошбинлар катта қизиқиш билан кутиб олди. Спектакл воқеаси Турсунбой севгилиси Марямни Россиядан Ўзбекистонга, онаси билан таништиришга олиб келган ҳолатдан бошланади. Режиссёр қайнона, яъни Кумри чеварини бош қаҳрамон сифатида талқин этади. Қайнона келиндан ўзбек тилида гапиршини, миллий урф-одат, удулмага амал қилишини талаб қилади. Келин бирмунча кулгили ҳолатларга туша-да, қийинчиликларини енгиб ўтишидаги воқеалар томошабини эътиборини тортади.

Кумри чевар ролини театрнинг етакчи актрисаси Теъзбекистонда хизмат кўрсатган артист Малика Қайумова ижро этмоқда. Актриса бор маҳоратини ишга солиб, спектаклнинг бошдан охиригача томошабин диққатини ўзига жалб этиб туради. Кумри чевар меҳрибон она ва оқила аёл сифатида гавдаланади. Образда кечаётган ички ҳиссиётлар ва изтироблар актриса ижросида яққол намойиш бўлади.

Муножат ВАЛИЕВА

мавзулар етакчилик қилиб қолмоқда. Ҳатто "Оталар сўзи, ақлнинг кўзи" кўрсатувига ҳам реал ҳаёт ҳақиқатлари ўрнига бадиий адабиёт намуналари олиб кирилди", деб ёзган эди И.Раҳматуллаева "Телевидение ва ёшлар: кеча ва бугун" рисоласида.

КЎЗГУДА МИЛЛИЙ ҚАДРИЯТЛАРИМИЗ

Дарҳақиқат, бугун "ойна жаҳон"да намойиш этилаётган нозарли саволлар билан таъсир этиш, одамлар кўнглидаги гапни топиш, телетомошабинни кўрсатув таъсирида йўлашга, мушоҳада юриштига даъват эта билишнинг ўзи катта ютуқ ҳисобланади. Демак, аудиторияга алоҳида таъсир қилишнинг ўзига хос хусусиятларидан яна бири бу ўз сўзига, фикрига эга бўлишдир.

Кўрсатув савиясининг ошишида овоз режиссёри ва мусиқа муҳаррирининг ҳам ўрни катта. Зеро, қандай мусиқадан қай вақтда фойдалана билиш ҳам ниҳоятда муҳимдир. Кези келганда шуни ҳам айтиш лозимки, дидактик кўрсатувларнинг аксариятида майиший

Ўзбекистон халқ артисти Зикир МУҲАММАДЖОНОВ Алишер Навоий ролида.

“КЎНГИЛ” Янги спектакл

Ўтган ҳафта Ўзбек Миллий академик драма театрида "КўнгиЛ" спектаклининг тақдими бўлиб ўтди. Драматург Эркин Хушвақтов қаламига мансуб ушбу асарни Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Фарҳод Абдуллаев саҳналаштирган. Саҳналаштирувчи рассом — Ўзбекистон санъат арбоби Бахтиёр Тўраев. Либослар бўйича рассом — Лобар Маматқуллова. Актёр Фарҳод Абдуллаев илк бор ўзини санъатнинг мураккаб соҳаларидан бири — режиссурада синиб кўрди. Комедия жанридаги ушбу спектаклда одамлардаги энг нозик ҳиссиёт — кўнгли ҳақида сўз боради. Спектаклда шоира Марҳаб Каримова шеърларидан фойдаланилган. Асосий ролларни Муқаддас Холиқова, Фарҳод Абдуллаев, Ҳамза Ҳасанов, Зилола Фуломова, Азиза Шарипова каби актёрлар ижро этмоқда.

Шухрат АБДУРАСУЛОВ

“Актёрнинг ўз устида ишлаши”

Театр санъати ижтимоий ҳаёт янгликларига, умуминсоний фалсафий мавзулар ва руҳий кечинмалар тадиқи билан бойиб янгиликлар бораётган бўлса-да, театр учун яратилган кўна "система" ҳамон ўз аҳамиятини йўқотгани йўқ. Ўз "система"си билан актёрлик ва режиссёрликка катта янгилик олиб кирган Константин Станиславский: "Китобимда ёзганларим айрим давр ва ўша замон кишиларигагина тааллуқли бўлмай, балки ҳамма замон ва замонлардаги актёрлик қобилиятига эга бўлган барча миллатнинг органик табиатида тааллуқлидир", деб ёзади. Дарҳақиқат, Станиславский ўз системаси билан театрда баъкана театри, актёрлик йўлидан сохталик, юзаклик ва тақдирчиликни қувиб чиқарди ҳамда мазмундорлик, ҳаётиники ўрнатишга уринди.

Озода БУРХОНОВА

ДИЗАЙН КОЛЛЕЖИДА

Бугун кўргазмалар билан одамларни хайратга солиш осон эмас. Бироқ А. Ҳўжаев номидаги республика дизайн коллежиде очилган кўргазма йилгиларини хайрон қолдирди. "Агар хабардор бўлмасамдан бурун кўргазмага қўйилган ишлар коллеж ўқувчилариники эканини айтишганда, очиги, ишонганам бўлардим, — дейди Вьетнамнинг мамлакатимиздаги факултетада ва мухтор элчиси Ле Ван Тоан. — Ўзбек миллий анъаналари асосида маҳорат билан ишланган асарлардан хайратландим. Айниқса, бизнинг юртимизда бағишланган картиналарни кўриб қойил дедим.

Ахир, уларнинг бирортаси ҳам Вьетнамда бўлмаган эса-да муаллифлар юртимиз колоритини, ўзига хослигини яхши тасвир этганлар. Ўзбекистон ёшлари ниҳоятда истеъдодли".

"Бизда ўн беш хил касб ўргатилади, — дейди коллеж директори Шухрат Муродов. — Уч йил ичида ўқувчиларимиз яхши бир касбни эгаллаб улгурадлар".

Коллеж ўқувчилари турли кўргазмаларда, киноларни қайта қуриш ва таъмирлаш ишларида фаол қатнашади. Шунингдек, кўп йиллардан буён коллеж Туркия, Япония, Корея, Германия каби давлатлар билан маданий ҳамкорлик қилиб келади. Мазкур кўргазма ҳам Бадиий академия, Ўзбекистон чет мамлакатлар билан дўстлик ва маданий-маърифий алоқалар жамиятлари Кенгаши, "Ўзбекистон — Вьетнам" дўстлик жамияти ва коллеж ҳамкорлигида ташкил этилган дўстлик фестивали доирасида ўтди.

— Мазкур кўргазма Ўзбекистоннинг бошқа ҳудудларида ҳам намойиш этилди — деди Бадиий академия раиси Турсунали Қўзиев. — Рассомлар ва хунармандларнинг муносиб давомчилари етишпайти бу даргоҳда. Мақсадимиз ана шу ёш нихолларнинг улғайишига ёрдамлашиш.

Флора ФАХРУДИНОВА

ФИЛМЛАР НАМОЙИШИ

Пойтахтимиздаги Киночилар уйида тўрт кун давомида "Ўзбеккино" Миллий агентлиги буюртмаси асосида суратта олинган филмлар намойиш этилди.

Мутахассислар ва мухлислар ўтган йили яратилган "Учар қиз", (Е.Тўйчиев), "Таъзиядаги туй" (М.Абзалов), "Дала" (А.Ганисев), "Ўргимчак турни" (М.Абдулхалиқов), "Қушлар" (Б.Низомитдинов), "Динозавр қолдирган из" (Ф.Давлатшино), "Иқтидор" (М.Эркинов), "Кечиккан ҳаёт" (А.Шаҳобидинов), "Хиёнат" (С.Бобоев), "Тўққиз ой" (М.Охунов), "Қарздор" (Б.Олимов) каби бадиий филмларни ҳамда бир нечта мультипликацион филмларни қизиқиш билан томоша қилдилар.

Шу кунлари Ўзбекистон ҳужжатли ва илмий-оммабоп филмлар студиясида ҳам ўтган йили суратта олинган ҳужжатли филмлар намойиш этилди.

Бугун ушбу экран асарлари муҳокамасига бағишланган Киночилар уйида анжуман бўлиб ўтди.

Шолиева биринчи ўринни эгаллади.

М.КАРИМОВА

Жиззах вилоят халқ ижодчиси ва маданий-маърифий ишлар марказида номоддий маданий мерос объектларини рўйхатга олиш, архивлаштириш ҳамда юзга яқин ҳудудий фольклор куй-қўшиқларни фототекаси ташкил қилинган. Вилоятдаги фольклор жамоалари фаолиятини қўллаш мақсади билан "Чиннигул" ашула ва рақс ансамбли, эстрадала Нафосат қўшиғи, "Фориш навлари", "Буёқ қарвон йўли оҳанглари", "Тах урар", "Тушон кесди", "Емирилди шамолни қайтарар", "Қулф очар" каби халқ удулмлари, урф-одат ва маросимлари ҳақида буклетлар тайёрланиб, номоддий маданий мерос объектлари сифатида жамолаштирилди.

Зомин уланчилик мактабининг илмий асосла ўрганиш мақсадида фольклоршунос олимлар экспедициясини уюштириш режалаштирилмоқда.

Озода БУРХОНОВА

Турсунбой АДАШБОЕВ

НАВРЎЗ ТУШИБ КЕЛАР ТОҒДАН

Ўзим ўқийман

Тобланиб
Кин аёнида,
Қалдирғочнинг
Баёзида
Наврўз тушиб келар тоғдан.

Бойчечакдан
Дурра бошда,
Таъзим қилиб
Юрт, куёшга
Наврўз тушиб келар тоғдан.

Қўлга олиб
Янғроқ торин.
Кўз-кўз қилиб
Бисот борин,
Наврўз тушиб келар тоғдан.

Файз улашиб
Тонг-азонда
Сумалақлар
Дошқозонда,
Наврўз тушиб келар тоғдан.

Кўёш — кўннинг
Чирмандаси,
Бинафшалар
Қилгай асир,
Наврўз тушиб келар тоғдан.

Илгаги йўқ, зулфи йўқ,
Шу ажойиб дарвоза
Барчамизга очқидир.
Кутиб олар ҳаммиса
Етти рангда сочиб нур.

МАНЗАРА

Рассом сурат чизар эди,
Рангли қаламда.
Сўқмоқ йўлда рақс тушар
Ёмғир шу дамда.

Сўнгра офтоб арча шохин
Ювди чарчогин.
Турфа гуллар қоплади
Бомбоннинг боғин.
Томчиларда қўлмак асли,
Куйлар ариқча.
Кўён ўзин кунга тоблаб
Қалтирар пинча.

Она қирпи тўнка узра
Сакрайди ҳатлаб.
Рассом шарлаф —
Кунин нашофлаб.

ИЛТИМОС

Бир маҳаллар қўлган эдим
Тили чучук болаларга.
Гашинг рости,
Бу йил эса набирамиз
Мақтаблайин кўтлуг жойга
Қадам босди.

Тили чучук, “дурра” сўзин:
— Дуйя-дуйя, — дейди дадил.
У ғоз туриб:
— Йиси битта гап айттайми?!
Бувим бошга ўйайдиғон
Бу оқ суюб!

Бахтиёрнинг машқи дуруст,
Демак, бурро бўлган тилин —
Кемтик-пасти.

Бир илтимос, менга ўхшаб
Кичкинтойлар нуқсонидан
Кулманг асти...

I. Оксурат демоқчи.

ОСМОНДАГИ ДАРВОЗА

Осмон бизга соябон,
Тангим курган иморат.
Дарвозаси ғаройиб,
Етти рангдан иборат.
Ўзга эшиклар каби
Танбаланимас, ёпилмас.
Ҳатто етти иқлимда
Бунақаси топилмас.
Ёндараси ўзидан.
Ўқидонин — қулфи йўқ,
Мўъжизали шу қалар,

“МАРҲУМ КЕЧ СОАТ САККИЗДА КЕЛАДИ...”

Саргузашт-мистик ва фантастик адабиёт, аслида, қўнча, айни чоғда, янгиликни борадиган жанр. Жумладан, муҳтарам адабимиз Абдулла Қодирий

Доимий ҳамроҳ

Ўз ижодининг аввалида “Жинлар базми” асарини яратган бўлса, таниқли фантаст-ёзувчи Хожиақбар Шайхон “Жодугарнинг эри” романи ва бошқа асарлари билан бу жанрни муваффақиятли давом эттирган эди.

Эркин Усмонов кейинги йилларда ана шу қизиқарли йўналишда баракали ижод қилиб келаятган ёзувчилардан бири. Унинг қаламига мансуб қатор қисса ва ҳикоялар республикамиз газета-журналларида эълон қилиниб, ўқувчи-

лар диққатини ўзига тортган. Кунин кеча “Шарқ” нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси Бош таҳририяти адабнинг ана шу жанрдаги янги қисса ва ҳикояларини “Марҳум кеч соат саккизда келади...” номи остида китоб ҳолида босмадан чиқарди.

Тўпламга сўзбоши ёзган Ўзбекистон халқ ёзувчиси Ўткир Хошимов таъкидлаб ўтганидек, “Энг диққатга сазовор томони шундаки, бу жанрдаги асарларда ҳаётини ва ҳаёлий воқеа-ҳодисалар бир-бирига уйқашиб кетади”.

Шунингдек, китобга муаллифнинг ёзувчи Рустам Обид билан жаҳон адабиётини саргузашт-детектив, мистик-фантастик жанрдаги изланишларга бағишланган сўхбати ҳам илова қилинган.

Китоб 5000 нусхада чоп этилган.

мўлжаллаб қурилган иморатлар, масалан, дўкон ёки бошқа маънавий хизмат биноларидан кейинчалик бошқа мақсадларда фойдаланиш ҳоллари ҳам учраб туради. Айтайлик, дўкон учун мўлжаллаб қурилган бионинг меъёр талаблари ҳисобга олинмайдими, да, у дорихонага айлантирилари ҳам мўлжалланган бино дўконга мўлжалланган бинодан бирмунча фарқ қилади. Одатда, бундай бинодаги

Дошқозонда сумалак...

Обиджон Бакиров Ўзбекистон халқ рассоми, Андижонда яшаб ижод қилади. Унинг “Марғубахон” портрет-картинаси 2010 йили яратилган. Мусавирнинг бу асарини қувонч, шодлик ҳақидаги ўзига хос тасвирий мадҳия дейиш мумкин. Рассом ўзбек қизининг бахтиёр онларини тасвирлар экан, қаҳрамон қалби ва қиёфасининг бундай шобан лаҳзаларини шунчаки тараннум этишни мақсад қилиб қўймаган, балки ана шу ҳолат, кўтаринки руҳ томошабинга ҳам кўчиши лозимлигини назарда тутди. Шу нуқтаи назардан қарайдиган бўлсак, шубҳасиз, ижодкорнинг авж пардаларда “қуйлатган” ранглари бизни қувончлар дунёга

«ЎЗАС» галереяси

тумшугини осмонга кўтариб, қуйлашга шайланган. Баҳор кайфияти ҳар ерда сезилади. Қиз яқиндагина намоён бўлиб чиққанини тандир ва ёнбошидаги узил-

ради. Бу асарда ана шу йўсинда топилган ечим композициянинг динамикасини, ҳаётнинг табиийлигини, табиатнинг жонлигини таъминлаб бер-

ҚИЗҒАЛДОҚЛАРДАГИ ЁРҚИН ШУЪЛАЛАР

ана шу қаҳрамон орқали кириб борамиз. Бизни, аввало, қаҳрамоннинг ҳар бир хатти-ҳаракати қизиқтиради. Улар ягона мақсадга — қизнинг қувончли лаҳзаларига муштарак бўлишга бўйсундирилган. Қиз қувончи сирини нимада? Кимдир унга хозиргина бир қучоқ лолалар қизғалдоқ тақдир этган. Шу юртнинг гуллари Ватандир унга.

Бу гуллар юртва, табиатга, инсонга меҳр-муҳаббат ришталарини боғловчи востита, юксак инсоний туйғулар тимсоли. Қизни янада гўзаллаштириб юборган ана шу туйғу аста-секин унинг қора қошларига қора кўзларидан, лабларидаги майин табассумда, тўқиланаётган сочларида жонлана бошлайди. Айни пайтда ана шу қувонч тўқиларини қизнинг гўя нафис атлас либосида, бежирим, латиф дўпписиво баргидоги лолаларга қўра шайлашди. Асарнинг орқа томонида настирин бутасининг нафис гуллаб туриши, кекса тут дарактининг яшил мавжлари, мовий тоғларнинг сирли кўринишлари... Қизнинг чап томонида донлаб юрган қизил тожи ҳўроз ҳам

ган нонлардан сезамиз. Нонлар рангидан уларнинг худини сезгандай бўла-миш. Шуниси борки, қиз қучоғидаги қизғалдоқларнинг барчаси ҳам қизил эмас. Уларнинг айримларига офтоб нурулари тушгани туфайли оқариб-роқ, сал ялтираб кўриниши ҳам рассом назаридан четда қолмаган.

Рассомнинг бундай но-зик кузатишлари, маҳоратининг мезони асарда нур ва соя ўйинларини бера олишида кўринади. Рангларни ўзига мужассам этган шаклларнинг гўя ётқилими, мулойим ва мутаносиб чизкилар сифатида намоён бўлиши ҳам латифлик тимсолини англатади. Бу хусусиятлар фақатгина олд ўриндаги тасвирга хос эмас, балки бутун композициянинг айланма тархи ва асосида кўринади, айни пайтда улар ўзаро асар бўйлаб таранг тортилган ҳолда ҳаракатланиб боради. Худди ана шу ички ҳаракат офтобнинг барча жисмларга муносабатини белгилаб беради.

Асардаги ҳушқачқак, қорачадан келган бу қиз тимсолидаги бадиий талкин ҳаётини асосга эгаллиги билан қимматлидир. Рассом рангтаасвирда нафис мусика бершига интиланган, бу рангларнинг жонланиши, тусланиши, товвланиши, ўзаро таъсирида намоён бўлади. Одатда, иссиқ ва совуқ рангларнинг сирли ўйинидан топилган ечимлар ҳақиқий рангтаасвирнинг мақомини белгилаб бе-

ган. Рассом дарактининг чиройли танасига эътибор қилган ҳолда, ер рангини унга мослаб тасвирлайди. Ёки атрофдаги лўнда олинган унсурларнинг ўзаро ранг жозибадорлигини таққослаб, мўлжалга олади.

Мато текислигидаги қизил ва мовий ҳамда нимёруғ рангларда биланбар-биланмас ёруғ соя шарпаси қайд этилган. Бу эса ҳар бир жисм муҳитида ҳаво ҳосил қилади. Рангтаасвирда маҳон ва муҳитни ўраб турган ҳаво мавжудлигини бериш энг катта муаммолардан бири. Унинг жисмларро массафа ва бўшлиқдаги ўрнини тасвирлаш ижодкордан катта маҳорат талаб этади. Рангтаасвирнинг ҳаётлиги, гўзаллиги, табиийлигини худди ана шу ҳаво тасвири таъминлаб беради. У туфайли рангларда жанрдорлик бор, мослашувлик, уйғунлик ва жозиба бор. Бу хислатлар “Марғубахон” портрет-картинасида мужассам, тўғрироғи, рассом маҳорати унга “ҳаво” беролган.

Суратдаги латиф тасвирлар беҳиштиёр шоирнинг қуйдаги сатрларини ёдга туширади:

Қизғалдоқ баргидек
учар дилдан гам,
Тошқинлар қиради
қалбимга маним.
Баҳоринг муборак
бўласин ушбу дам,
Менинг Ўзбекистон —
дилбар Ватаним.

Нодир НОРМАТОВ

МЕЪЁРНИ УНУТМАЙЛИК

хоналар ўрнини тўлдириш учун уларга лойиҳада қўрсатилган ва ёнғин хавфсизлиги хизмати билан келишилган ҳолда тўсиқлар ўрнатилди. Бунда қурилмаларнинг оловга бардошлилиги назардан четда қолади.

Оқибатда ёнғин хавфсизлиги қоидалари бузилган бўлади. Биноларнинг конструкциялари ёнғин оқибатида ёниш ёки ёнмаслиги уларнинг ёнғинчанлик хусусиятини белгилайди.

Ёнғин вақтида нафақат ўқори ҳарорат, балки қурилмаларнинг оғирлиги ҳам таъсир кўрсатади. Баъзан қўшимча юк ҳам уларнинг чидамлилиги хусусиятини камайитириши мумкин. Бу эса, қурилмаларнинг букилиши, мустаҳкамлигини йўқотиши ҳамда вайрон бўлишига олиб келади. Айниқса, юпқа тўсиқларнинг ўқори ҳароратда қизиб кетиши, ёрилиши ва ёниб кетиши ёнғиннинг

қўшни биноларга ёйилишига сабаб бўлади. Шунинг учун ҳам биноларнинг қурилмалари ёнғинга бардош берадиган, оловга чидамли материаллардан қилиниши лозим. Бу ёнғин хавфсизлигини таъминлашнинг асосий шартли эканини унутмаслигимиз зарур.

А. БОБОЕВ,
Тошкент шаҳар ёнғин хавфсизлиги бошқармаси бўлими бошлиғи

Соғлигинг — бойлигинг

ҚАЛАМПИРМУНЧОҚ ВА ЗАНЖАБИЛ...

Хитойда гриппга чалинган одамларга иссиқ чой таъсия қилинмайди, негаки, у организмни янада кучсиз-лантириб юборар экан. Асал ҳам мумкин эмас. Қизил қалампир ва ёлғар ҳаммавақт мумкин. “АиФ” мухбири бундай даволаш усуллари ўзида синаб кўрди: “Сафар арафасида шамоллаб йўлга чиқдим. — деб ёзади у. — Самолётда аҳолим оғирлашди. Гонконгга борганимда эса бутунлай ётиб қолдим: бурун битиб, йўталга чалиндим, ҳарорат кўтарилиб кетди. Москвалик дўстларнинг телефондаги маслаҳатига амал қилиб, аънаввий хитой табobati афзалликларини синаб кўрмоқчи бўлдим”.

Гонконг — Британиянинг собиқ мустамлакаси бўлиб, Европача ҳаёт тарзига одатланган. Бирок аҳолининг 70 фоизи шамоллаганда, гриппга чалинганда антибиотиклардан кўра табиий дори-дармонларни хуш кўрар экан. Қуритилган турфа гиёҳлар, қокланган қалтакесақ, буғу шохлари билан савдо қилувчи кичик бозорчалар ҳар қадамда учрайди, харидор кўп. “Табиат тиббиёти” ҳам оддий медицина каби пул сўрайди. Врач бир марта қабул қилгани учун миқоздан 50 дан 200 долларгача ҳақ оلسа, ўт-ғиёҳлардан мураккаб доривор аралашма тайёрловчиларнинг хизмати эса янада қиммат. Бундан ташқари, Хайнан оролида, Далия ва Пекинда ҳам “хитойча табobat билан даволаймиз”, деб сайёҳларни чув туширишга ишқибоз оқ халатли фирибгарлар кўп. Улар сайёҳни бир кўриб, тақлиф этган дорисига дорихонадаги нарҳдан ийгирма баробар ортиқ ҳақ олади. Муолажа курсининг арзони 800 долларга боради. Хитойликларнинг ўзлари каби касалхоналарга борган маъқулроқ, бироқ тил билмасангиз қийин.

“АиФ” мухбири эса мезоблар маслаҳатига амал қилиб, доктор Хуға мурожаат этади. У ёши етмишлардаги қария бўлиб, ҳаммаёғига шифтига қадар ўт-ғиёҳли идишлар қалаб ташлаган ўз офисига қара. Хитойда хасталик беморнинг томир уришига қараб аниқланади. Доктор Ху ҳам шу усулда томир кўриб: “Грипп, бироқ, у қадар оғир тури эмас”, деб ташхис қўяди. Унинг айтишича, Хитой табobatига кўра, қиш “дам олиш” вақти ҳисобланаркан. Бу вақтда одамлар бир кеча-кундузда олти соатдан ортиқ ишласангиз ва организмнинг “вэй ци” деб аталган ҳимоя кучларини мустаҳкамлаши зарур. Бирок ҳеч қим бунга амал қилмагани учун қишда кўп шамолларкан. Доктор Ху беморни “иссиқ шамоллаш”га, яъни “шамол ва иссиқлик қаҳрига” чалинган ҳисоблаб, турфа гиёҳлардан махсус аралашма тайёрлашга киришади.

— Хризантема гулбарги йўтал ва шамоллашни олади, ўрик данаги пўчоғи бош оғриғидан халос этади, ширинмия илдизи ҳароратни туширади, — дейди доктор Ху. — Қалампирмунчоқ ҳам иссиқ ҳароратда аҳолини яхшилайдди, қуритилган қариқчи, агар томилар ёрилган бўлса, қон кетишини тўқтатади. Занжабил (имбир) терлатади. Озгина қўрбақа терисидан қўшсақ кифоя...

Бемор қўрбақа терисини эшитиб “йўқ” деганига қарамай, доктор Ху кескин қараб қўйиб малҳам тайёрлашга киришади. Гиёҳлар ва қўрбақа териси кастрюлкага солиниб, плитада суюқ таомдай қилиб қайнатилади.

Хитой тиббиётини ҳар бир гиёҳнинг ўз ўрни бор. Хризантема гулбарғи куздагиға нисбатан баҳорда йиғиб олинади, шу пайтда у шифоли моддаларга бой бўлади. Занжабил икки ой давомида қурилади. Ўрикнинг эса сояда қуритилгани қимматли ҳисобланади. Маҳаллий шифокорларнинг беморлардан кўп ҳақ олиши сабаби ҳам шунда. Бу, бутун бир илм.

Малҳам ярим соатча қайнатилади. Доктор Ху уларга тагин уқат гиёҳидан ҳам қўшади. Одатда хитойлик докторлар гиёҳларни беморга бераётиб, малҳам тайёрлашни ўзларига буюради. Меҳмонга эса малҳамни ўзи тайёрлаб, қунига икки маҳал иссиқ ҳолида ичишни таъсия қилади.

Хитойликлар хасталик пайтида алоҳида овқатланиш тартибига риоя этишади. Гриппга чалинганда — ҳар кунни шўрва ич. Иссиқ чой ва қаҳва эса шамоллаганларга таъсия этилмайди. Акс ҳолда организм ортақча қўзғалиши мумкин. Ширинлик ҳам мумкин эмас.

Бемор икки кундан сўнг, иссиғи тушган, доктор хузурига келади. Энди уни махсус суртмалар билан даволаш тартиби кутарили. Суртмалар ҳам ҳар бир беморнинг ҳолатига қараб махсус тайёрланади. Йўтал ва шамоллашни енгиши учун қизил қалампир ва лимон пўсти аралаштирилиб, чакмағу дони сепилади, уларнинг устидан ёш чўчка ёғи қўйилади.

— Бу билан кўркак, бурун ва қулоқларни артиб турир. Қунига турт маҳал, бир куннинг ўзи етади. Хасталик жинлари қалампирдан кўрқади, лимон ҳам уларни кўрқитади, — дейди таби.

Суртмалардан сўнг бурун ичи худди ари қиғиб олгандек “ловулайди”, кўздан ёш қўйилади. Чўчка ёғидан ҳам бадбўй ҳид таралади. Эртаси кун доктор Ху нина санчиб даволаш муолажасини амалга оширади ва “бу даволашнинг чўққиси, гултожи, деб таъкидлайди. Унинг вазифаси “вэй ци” энергиясини организм бўйлаб қайта тақсимлашдан иборат, акс ҳолда, хасталик жинлари яна қайтиши мумкин.

Хитойда нина санчиш муолажаси муваффақиятли бўлиши учун кўпгина шарт-шароит зарур ҳисобланади. Врач беморнинг руҳиятига кириб олганидан сўнггина уни нина билан даволаш зарур экан. Бу, худудини минадан тозалашдан бир гап. Агар врач хато қилса, беморнинг аҳоли ёмонлашади. Муолажа 20 дақиқа давом этади. Учта нина чап қулоқ солинчағига, олти нина бурунга, тўрттадан пўлат нина кўркак қафасига қўйилади. Бемор нина санчиш муолажасидан сўнг ўзини ниҳоятда бардам ҳис этади.

“Ўйда гриппга чалинсам, тузалгунга қадар икки ҳафта вақт ўтарди, — деб ёзади “АиФ” мухбири. — Бунда қанчадан-қанча халдориларни ичиб ташлаган бўлардим. Бу ерда эса атиги беш кунда оёққа турдим. Эҳтимол табиий дорилар мажмуи билан Гонконг ҳавоси ёрдам бергандир?! Ушанда шаҳарда ҳарорат +20 даража эди. Хитойча табobatнинг шифоси самарали бўлиб чиқди. Доктор Ху хузурига уч марта қатнаб, 300 АҚШ доллари тўлашга тўғри келди.

Арзонми ё қиммат? Ўзингиз баҳо бераверинг.

“АиФ”нинг 10-сонидан

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

БОШИ: “ШАРҚ” НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

ХОМИИ: “МАТБУОТ ТАРҚАТУВЧИ” АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилмиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 233-52-91 Электрон манзилмиз: uzas@b2c.uz
Котибият — 233-49-93

Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 236-56-50 Санъат бўлими: 236-56-48
Ижтимоий ҳаёт бўлими: 236-58-55 Назм ва наср бўлими: 236-58-55

Таҳририятга келган қўлёзмалар таъсил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуктаси назаридан фарқланishi мумкин.

Бош муҳаррир Саъдулла ҲАКИМ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмақонаси.
Босмақона манзили: Буёқ Тўраи кўчаси, 41 ўй

Босишга топшириш вақти — 20.00. Босишга топширилди — 21.28

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ. СОГУВДА НАРХИ ЭРКИН